

VERKTYG: KUNSKAP OM SOC PÅ SCHEMAT

Sociionomen

EN TIDNING FRÅN AKADEMIKERFÖRBUNDET SSR

#5
2024

TEMA

Kriminalvården växer – vad händer med visionen Bättre ut?

TENDENS

Psykedelika – magiskt botemedel eller ogrundad hype?

←
"När det blir pådrag kan det säklart skapa oro, och patienter hör av sig och undrar: Hur kommer det här att påverka mig?"

I SKUGGAN AV POLITIKEN

Erika Sundström står mitt i skottgluggen när könsidentitet blir storpolitik

ANNONS

FREDRIKSDAL

Ett utrednings- och behandlingshem
för familjer med barn i åldrarna 0-13 år
och blivande föräldrar

Tel. 0380 - 261 10
www.utredningshem.se

ANNONS

Masgården

Nytt, högspecialiserat boende för vuxna med långvarig komplex psykiatrisk problematik, ofta i kombination med riskbeteenden, kriminalitet och missbruk.

Våra klienter kommer från den rättspsykiatriska slutenvården, LVM-vården eller har placerats med stöd av SoL. Hos oss inkluderas alla typer av vårdinsatser i dygnspriset eftersom vi vet att behovet av utredning, behandling och strukturerad risk- och behovsbedömning är stort hos våra klienter.

Vi arbetar i enlighet med RBM-modellen för att minimera och förebygga riskbeteenden, där det långsiktiga målet är att våra klienter ska uppnå en ökad självständighet och en förbättrad funktionsnivå inom samtliga livsområden. Eftersom Masgården har egen psykiater, psykolog och sjuksköterska har vi också möjlighet att utföra alla psykiatriska behandlingsinsatser på plats.

För info och placeringsförfrågan: 010-16 00 676

Insikten finns i Sala och erbjuder omsorg och behandling i boenden och familjehem från Dalarna till sydligaste Skåne. Vi arbetar enligt evidensbaserade metoder med stöd av våra psykologer och läkare. Besök oss gärna på www.insikten.info eller scanna qr-koden.

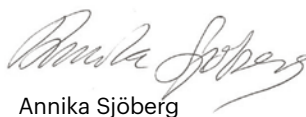
Hur ska Kriminalvården klara uppdraget?

Svensk kriminalvård står inför den största förändringen i modern tid. Det sa Kriminalvårdens generaldirektör Martin Holmgren i Ekots lördagsintervju i början av 2024 när konsekvenserna av den nya regeringens kriminalpolitik började bli tydliga. Om förslagen blir verklighet behöver antalet platser i fängelse och häkte öka med 350 procent inom tio år. Sverige får då överlägset flest fångar per capita i Europa, i nivå med Georgien och Turkiet. Det är en utveckling som är svår att ta in. Vilka är alla dessa människor som ska sitta inspärrade?

I DEBATTEN MOTIVERAS de strängare straffena med att vi måste få bukt med de kriminella gängerna. Och att Sverige har stora problem med skjutningar och rekrytering av unga är ett faktum som inte går att blunda för, men en ökning med 350 procent innebär 25 000 fler platser i fängelse och häkte. Det innebär också att den årliga kostnaden för Kriminalvården kommer mer än fördubblas samtidigt som personaltätheten kommer att minska med 30 procent. Vad gör det med innehållet i den vård som myndigheten fortfarande har i uppdrag att bedriva?

I DANMARK, SOM svenska politiker gärna sneglar på när det gäller kriminalpolitik, har de hårdare tagen gjort att deras kriminalvård går på knäna. Det är svårt att hitta personal som vill jobba på anstalterna och klimatet för de som sitter inne har hårdnat. Det gynnar knappast utvecklingen hos dem som sitter inne.

DEN SVENSKA Kriminalvårdens vision har länge varit "Bättre ut". Under tiden på anstalt ska intagna få stöd och behandling att utvecklas, bli av med missbruk, läsa in betyg eller lära sig ett yrke. För oavsett längd på straffen så ska de som dömts ut i samhället någon gång. Då vill vi förstås att de faktiskt ska vara rustade att lämna det kriminella livet bakom sig och inte genast återfalla i nya brott. Enligt justitieminister Gunnar Strömmer (M) så gäller också "Bättre ut" även i fortsättningen. Men hur ska Kriminalvården klara att leva upp till den framöver?

Annika Sjöberg
Chefredaktör

Socionomen

Socionomen är Sveriges ledande oberoende tidskrift för kvalificerat socialt arbete och psykoterapi. Den är prenumererad och utkommer med åtta nummer per år. Ägare är Akademikerförbundet SSR. Tidskriften Socionomen, A4, Bondegatan 21, 116 33 Stockholm
Besök: Bondegatan 21

Socionomen ansvarar ej för inskickat material som inte är beställt.

**CHEFREDAKTÖR
& ANSVARIG UTGIVARE**

Annika Sjöberg
0706-58 88 95
annika@socionomen.se

**DIGITAL REDAKTÖR
& REPORTER**

Tommy Johansson
0702-17 74 54
tommy@socionomen.se

ART DIRECTOR

Louise Bååth
louise@a4.se

SKRIBENTER

Tommy Johansson
Annika Sjöberg
Fredrik Rubin
Jennie Aquilonius
Tim Andersson
Viktoria Myrén
Fredrik Söderlund

REDAKTIONSRÅD

Socionomen har två redaktionsråd, ett bestående av forskare och ett med yrkesverksamma socionomer. Mer information finns på socionomen.se.

FOTO OMSLAG
Daniel Nilsson

PRODUKTION
A4 Text & Form

SOCIONOMEN.SE

Nyheter och fördjupning om
socialt arbete och psykoterapi

PRENUMERATION

Akademikerförbundet SSR
08-617 44 00, knappval 5
prenumeration@akademssr.se
Prisuppgifter och info finns på
socionomen.se/prenumerera/

ANNONSBOKNING

AdSales Group AB
Marie-Louise Ganebrant
marielouise@adsales.se
072 - 322 54 11
Utgivningsplan på
socionomen.se/annonsera/

TRYCKERI

Norra Skåne Offset,
ISO 14001- och
ISO 9001-certifikat.
Socionomen finns även som
taltidning. Kontakta redaktionen
för information.

Akademikerförbundet SSR

07 I KORTHET

Aktuellt: 1 av 4 som utsattes för otillåten påverkan i Göteborg stad ändrade sitt beslut.

14 PSYKEDELIKA

Tendens: Intresset för psykedelika ökar bland forskare och praktiker. Vad vet vi om effekten?

16 KRIMINALVÅRDEN

Tema: Sverige är på väg att få flest fängslade i Europa. Hur rimmar det med visionen Bättre ut?

30 ERIKA SUNDSTRÖM

Mötet: Vid nyinrättade NHV könsdysfori skapar vårens politiska turer oro bland patienterna.

Erika Sundström, enhetschef vid Nationell högspecialiserad vård, NHV, könsdysfori.

Mats Ädel, programledare vid Frivården i Gävle oroar sig för framtiden.

FOTO: KARIN BOO

40 SOC I SKOLAN

Verktyg: I Haninge finns kunskap om socialtjänsten på schemat i alla skolor i kommunen.

44 DANS FÖR HÄLSA

Bildreportage: På Angebergsgymnasiet i Uddevalla får dans elever som mår dåligt tillbaka till skolan.

53 KRIMINELLA KARRIÄRER I ETT LIVSPERSPEKTIV

Forskning: De flesta som begår brott gör det under en kort period i livet. Men vad får vissa att fortsätta?

DESSUTOM I SOCIONOMEN

38 C-UPPSATSTÄVLINGEN, 59 DEBATT, 61 SETT, LÄST, HÖRT, 62 KRÖNIKA

Aktuellt

TEXT: TOMMY JOHANSSON

FOTO: GETTY IMAGES

8 av 10 vuxna agerar vid oro för barn

OROSANMÄLAN. Flertalet vuxna som misstänker att barn far illa väljer att agera för att försöka hjälpa till. Hur man gör skiljer sig däremot åt på flera sätt.

Under 2023 genomförde Verian på uppdrag av Bris en undersökning för att ta reda på i hur stor utsträckning vuxna känner oro för barn, och hur man i så fall agerar. Resultatet visade att 4 av 10 vuxna känt oro för att ett barn farit illa, och av dessa uppgav 8 av 10 att de då agerat på något sätt.

– Det är glädjande. Vi vuxna har en skyldighet att agera när vi oroar oss. Exakt hur vi agerar kan skilja sig åt, vilket vi också ser i undersökningen. Men att vi agerar på något sätt kan bli livsavgörande för det enskilda barnet, säger Magnus Jägerskog, generalsekreterare för Bris.

Sättet man valt att agera på är olika. Majoriteten, 43 procent, uppgav att de gjort en orosanmälan till socialtjänsten.

Magnus Jägerskog

FOTO: BRIS

Andra, 25–26 procent, uppgav att de pratat med någon eller båda av barnets föräldrar, med någon i barnets närhet, eller med barnet själv.

Mindre vanligt är att man pratat med barnets förskola eller skola, 15 procent, eller kontaktat polisen, 4

procent. Samtidigt uppgav också 14 procent att de inte agerat alls när de misstänkt att ett barn har farit illa.

– Vi vet inte varför man har valt att inte agera, men i tidigare undersökningar har vi sett att många är osäkra på hur man går till väga. Det föranleder oss att tro att allmänheten behöver mer kunskap om hur man kan agera vid misstanke om att ett barn far illa, säger Magnus Jägerskog, och fortsätter:

– Det är lätt att tänka att det är någon annan som har ansvaret. Så är det inte. Varje vuxen kan göra skillnad för barn.

Undersökningen genomfördes med totalt 1 001 respondenter.

Larm om våld mot barn och unga på HVB-hem

TILLSYN. En ny tillsynsrapport från IVO pekar på allvarliga missförhållanden på flera av landets HVB-hem. Totalt har man granskat 368 HVB-hem under 2023. I 92 av de granskade verksamheterna finns det uppgifter om våld, hot, sexuella övergrepp, kränkningar eller droger.

– Verksamheterna har ett stort ansvar för att barn och ungdomar på HVB ska ha en trygg och säker miljö. Därför är det mycket allvarligt att hot, våld, övergrepp eller droger förekommer i så stor omfattning, säger Patrick Barringer, avdelningschef på IVO.

Våldet uppges förekomma både bland de boende, i 41 av verksamheterna, och bland personal, i 27 av verksamheterna.

I fyra av de granskade boendena har IVO bedömt att missförhållandena varit så allvarliga att de inneburit en fara för de boendes liv eller personliga säkerhet. I de fallen har verksamheternas tillstånd återkallats.

I en av verksamheterna har det framkommit uppgifter om att personal vid upprepade tillfällen utsatt en ungdom för våldtäkt, hot och slag.

IVO har meddelat att man under 2024 års tillsynsarbete kommer fokusera på HVB-hemmens förmåga att hantera och förebygga hot, våld och övergrepp.

FOTO: IVO

FLER NYHETER FÖLJ FLÖDET
PÅ SOCIONOMEN.SE

Skyddat boende

För kvinnor, män, familjer – egen lägenhet eller kollektivt – FREDA, SARA & Patriark – barnansvarig psykologkontakt – säkerhetsplanering – utsluss till eget boende – jour – ramavtal med ett flertal kommuner

"Alla har rätt till frihet att forma sitt liv"

Kontakta oss för förfrågan
010 70 60 350 www.vejbyhem.se

VEJBYHEM
Vård och Boende

ANNONS

Motståndskraft och återhämtning hos barn, unga och deras familjer

Heldagskonferens med framstående forskare och praktiker om hur vi kan arbeta med barn, unga och familjer i utsatthet.

Fredagen 11 oktober i ABF-huset, Stockholm.

Ericastiftelsen
Behandling, utbildning och forskning

Missa inte vårt

NYHETS BREV!

Håll utkik efter Socionomens nyhetsbrev. Senaste nytt om socialt arbete. Landar i din mejlbox varje torsdag morgon.

Pssst...
Ombärligt
för dig som jobbar
inom socialt arbete
& psykoterapi

Acko Ankarberg
(KD).

Socialstyrelsen synas av myndighet

GRANSKNING. Med anledning av att Socialstyrelsens uppdrag och uppgifter har vuxit ger nu regeringen Statskontoret i uppdrag att göra en analys av Socialstyrelsen.

– Myndighetens uppgifter och uppdrag har förändrats och vuxit genom åren, och därför behövs en ny analys för att säkerställa att myndigheten har rätt förutsättningar att utföra sin verksamhet, säger sjukvårdsminister Acko Ankarberg Johansson (KD).

Ett uppdrag som har tillkommit sedan den senaste analysen 2010 är rollen som sektorsansvarig för beredskapssektorn "hälsa, vård och omsorg". Det innebär bland annat att Socialstyrelsen har ett utökat ansvar för att stärka samordningen mellan myndigheter och andra aktörer vid tider av höjd beredskap.

Statskontoret ska slutredovisa sitt uppdrag den 15 april 2025.

” Aldrig tidigare har så få barn fått tillgång till en trygg plats, skyddad från våld. ”

Olga Persson och Rebecka Andersson, ordförande respektive generalsekretäre för Unizon, i en debattartikel i Expressen om att antalet barn på skyddade boenden minskade med 200 barn under 2023.

700 tusen

Så många svenskar uppges sakna en nära vän, enligt ny statistik från Statistiska centralbyrån.

FOTO: SUS

Ljusning för kuratorer utan legitimation i Skåne

LEGITIMATION. Från och med 1 juli 2019 är hälso- och sjukvårdskuratorer en skyddad yrkestitel som kräver legitimation. För att få det krävs en hälso- och sjukvårdskuratorexamen.

Fram till den 30 juni i år har det enligt övergångsbestämmelser varit möjligt för sjukvårdskuratorer utan nämnda examen att i vissa fall ansöka om legitimation. För andra kommer vidareutbildning bli nödvändig.

Nu meddelar Region Skåne att medarbetare som inte omfattas av övergångsreglerna kommer ges möjlighet att utbilda sig inom ramen för ett pilotprojekt. Upplägget innebär att man får 50 procents tjänstledighet med lön under utbildningsperioden. VFU:n gör man på den egna arbetsplatsen.

I ett första skede kommer möjligheten erbjudas till två medarbetare åt gången.

Stipendium till Socionomens illustratör

Aron Landahl tilldelas årets Lennart Helsingstipendium för sin nydanande bilderboks-konst. Särskilt roligt tycker vi på Socionomen då Aron regelbundet medverkat i tidningen.

Det är nu femte året som Lennart Helsingstipendiet delas ut till barnboks-kreatörer som utvecklar genren och går i konstnärens fotspår. I år går priset till illustratören och författaren Aron Landahl.

– Det känns väldigt roligt förstås, och fint och ärofyllt, säger han.

Aron Landahl har tidigare varit en flitigt anlita-d medarbetare för Socionomen. 100 publicerade illustrationer i tidningen har det blivit men i dag fokuserar han på bilderböcker.

Hur var det att jobba för Socionomen?

– Jag upplevde att jag hade ett ganska stort förtroende från tidningen. Jag kunde experimentera och putsa på olika delar av mitt illustrationsarbete. Det var kul. Jag växte

med den där tilltron och behövde inte vakta så mycket på min penna.

Det fanns också vissa utmaningar förklarar han, som gjorde att han ibland fick anstränga sig lite extra.

– Jag drog mig för att rita människor, eftersom jag sällan blev nöjd med resultatet. Men Socionomen är ju en ganska människocentrerad tidning, vilket gjorde saken lite intressant. Det blev att jag i stället ofta gjorde bilder som indirekt visade på mänsklig närvaro.

Han nämner ett exempel, en inköpslista som först visar ordinarie inköp som "gurka" och "tomat", skrivet i en prydlig handstil. Sedan dyker det plötsligt upp andra ord i en annan mer grovhuggen handstil, "knark" och "sprit", följt av den prydliga varianten

igen, "plåster" med mera.

– Tanken var något slags indirekt drama som visade på ett medberoende. Jag tyckte att det var ett intressant sätt att arbeta på när det gäller berättande, säger han.

I samband med att Socionomen gjorde om sin form i början av 20-talet och att Aron själv började utforska ny mark så upphörde samarbetet.

– Då hade jag börjat arbeta mer med bilderböcker, så det blev ett avslut som passade båda på något sätt.

Tommy Johansson

➔ Aron Landahl

ÅLDER: 40 år.

GÖR: Illustratör och författare.

AKTUELL: Tilldelas årets Lennart Helsingstipendium på 100 000 kronor.

1 av 4 ändrade beslut efter otillåten påverkan

Allt fler anställda i Göteborg stad har utsatts för otillåten påverkan. Dessutom har en stor andel av dem som utsatts också ändrat sina beslut. Det visar stadens senaste medarbetarundersökning.

TEXT TOMMY JOHANSSON OCH ANNIKA SJÖBERG

DRYGT 2 300 anställda inom Göteborg stad uppger att de blivit utsatta för otillåten påverkan i samband med sin yrkesutövning. Det visar siffror från kommunens senaste medarbetarundersökning, avseende 2023. Siffrorna kan jämföras med motsvarande resultat från 2022 där man landade på 1 995, och 2021 där utfallet var 1 227.

Av de drygt 2 300 anställda som utsatts för otillåten påverkan under 2023 uppger ungefär 1 av 4 att de har förändrat ett beslut av rädsla för repressalier.

– Det här är ett problem som förekommer och som vi har uppmärksam-

Johanna Morgensterns
FOTO: BERGLIND
BRYNJARSDOTTIR

mat. Frågorna om otillåten påverkan har vi haft med i enkäten de senaste åren eftersom vi sett att våra medarbetare blir utsatta för det, säger Roger Edsand, arbetsmiljöstrateg inom Göteborg stad.

På socialförvaltningarna ser läget något bättre ut än i staden som helhet. Samtidigt finns det stora skillnader mellan förvaltningarna. På socialförvaltningen Sydväst uppger nära 18 procent av medarbetarna att de ändrat något beslut, jämfört med socialförvaltningen Centrum där motsvarande siffra ligger på cirka 9 procent. Majoriteten av dem som ändrat sina beslut uppger att det är en kollega eller

chef som påverkat dem.

Roger Edsand menar att det inte går att peka på hur den otillåtna påverkan har tagit sig i uttryck. Det framgår inte i medarbetarenkäten.

Johanna Morgensterns är facklig sekreterare för Akademikerförbundet SSR i Göteborgs stad. Hon reagerar starkt på hur många som utsatts för så omfattande otillåten påverkan att de faktiskt känt sig tvingade att ändra ett beslut. De höga siffrorna är inget som avspeglar sig i kommunens system för avvikelserapporter, där alla fall av otillåten påverkan egentligen ska registreras.

– Det är skrämmande att se. Jag antar att man i en medarbetarundersökning, som är helt anonym, vågar lyfta det som annars är svårt att prata om. Många gör ingen avvikelserapport, särskilt inte om det är en chef eller kollega som ligger bakom påverkan. Det är lättare att prata öppet om otillåten påverkan som kommer utifrån, säger hon.

ATT GÖTEBORGS stad haft problem med arbetsmiljön är ingen hemlighet. Det framgick redan 2020 när dåvarande utvecklingsledaren Maria Wallin larmade om en tystnadskultur inom

Otillåten påverkan i socialförvaltningarna

	Centrum	Hisingen	Nordost	Sydväst
● Kollega	0	0,9	5,9	2,2
● Chef	3,2	0,9	3,6	5,6
● Brukare/elev	1,6	2,7	3	6,7
● Besökare/kund/anhörig	3,2	1,8	4,1	3,3
● Annan utomstående	0	4,5	0,6	1,1

”Jag antar att man i en medarbetarundersökning, som är helt anonym, vågar lyfta det som annars är svårt att prata om.”

kommunen. Vittnesmålen fick stor medial bevakning och har senare styrkts genom interna undersökningar och forskningsrapporter.

Även Johanna Morgensterns lyfter upp tystnadskulturen som en viktig förklaring till den bild som framträder i medarbetarundersökningen.

– I dag pratar vi mycket om tyst-

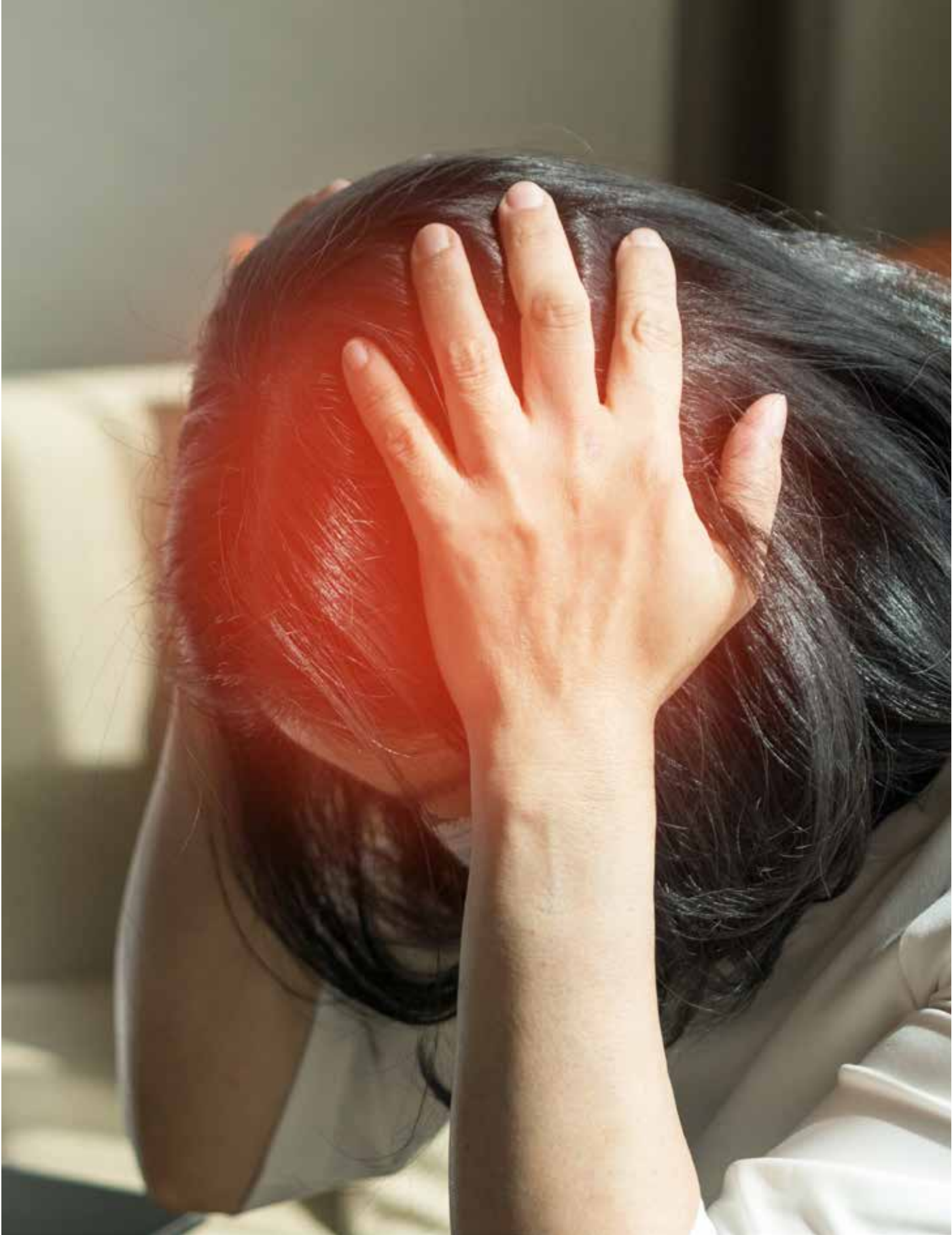
nadskultur i staden, vilket blivit möjligt efter de rapporter som kom för några år sedan. Det pågår också ett förändringsarbete men Göteborgs stad är en stor organisation och förändring tar tid, säger hon.

ÄVEN OM FLER utsätts för otillåten påverkan har antalet medarbetare som ändrat beslut minskat, från nästan varannan år 2021 till 1 av 4 år 2023. Men för de enskilda medarbetare som utsätts för otillåten påverkan är situationen obehaglig. Kommer påverkan från kollegor eller chefer kan det dessutom vara svårt att prata om det på arbetsplatsen.

– Oavsett om man ändrar beslut eller ej så mår man dåligt av situationen, säger Johanna Morgensterns. ◀

Otillåten påverkan

- Handlingar som syftar till att påverka en tjänsteperson att agera på ett sätt som denne inte har tänkt. Det kan vara brottsliga handlingar men också handlingar som inte är brott i juridisk mening.
- Exempel är obehagliga mejl, sms eller samtal, skuldbeläggning och olovlig filmning. Det kan också vara rena dödshot, hot om våld eller utpressning.

Psykedelisk svamp – ett magiskt botemedel eller hajp utan grund?

PTSD, depression, drogberoende och dödsångest. Forskare menar att narkotikaklassade psykedeliska substanser kan komma till rätta med en lång rad folksjukdomar och besvär. Om det stämmer står vi inför en psykedelisk revolution inom terapeutisk behandling. TEXT FREDRIK RUBIN

UNDER 70-TALET deltog tusentals amerikaner i forskningsstudier där terapi kombinerades med psykedeliska substanser med hallucinogena effekter. Forskare intresserade sig för de sinnesförändringar och livsomvälvande upplevelser som brukare vittnade om.

Hundratals vetenskapliga artiklar publicerades och många visade på lovande resultat. Hade man rent av hittat ett botemedel mot depression, PTSD och andra psykiatriska problem?

– Men så inleddes kriget mot narkotika i USA och forskningen avbröts tvärt, säger Petri Kajonius forskare och docent i personlighetspsykologi vid Lunds universitet som tillsammans med David Sjöström nyligen kommit ut med boken "Hög på livet: Den moderna forskningen om psykedelika".

BEHANDLING VARKEN med psilocybin, LSD, DMT, eller de syntetiskt producerade substanserna MDMA och ketamin är inte godkänd i USA eller Europa och länge avstod forskningsvärlden att befatta sig med substanser som finns i bark, svamp och grodor runt om i världen. Men på senare tid har

Petri Kajonius
FOTO: ANDREA OLSSON

ett skifte skett, en lång rad forskare har studerat psykedeliska substansers potential inom terapeutisk och psykologisk behandling. Studier visar på lovande resultat för patienter med depression, PTSD och åttstörningar efter bara 1–3 psykedeliska trippar. I USA kan MDMA komma

att godkännas i behandling redan i år.

Men vad avgör då resultatet av en patients tripp? Enligt Petri Kajonius har forskare tyckt sig kunna se att förberedelsen innan har stor betydelse.

– Den verkar göra all skillnad i världen för ett positivt utfall, att ta det medvetet, på en trygg plats tillsammans med en erfaren person som du litar på och med en tydlig intention. Men det är oklart hur mycket det tillför om det är en terapeut eller en annan kunnig person, eller om det sker i ett laboratorium eller annan miljö, säger han.

Så den positiva effekten förstärks inte av terapi?

– Nej, det vill jag inte hävda att vi vet så mycket om ännu, eller har tydlig evidens för. Johns Hopkins University och Imperial College i USA verkar ha hittat

en metod för hur detta kan genomföras utan att i stor sett en enda person får en negativ effekt som påverkar längre än 48 timmar. De har inte kopplat någon särskild psykologisk eller terapeutisk inriktning till behandlingen och de har gått så långt att de skalat ner den terapeutiska delen. I stället har de en eller två kunniga personer närvarande under trippen.

PETRI KAJONIUS försiktighet kring terapins betydelse under och efter en psykedelisk upplevelse, går på tvärs med vad andra hävdar. Det menar han kan bero på att stora ekonomiska och personliga intressen spelar in.

– Vi vet att det ligger i många psykologers och terapeuters intresse att knyta detta till deras profession eller terapeutiska inriktning. Vi på Lunds universitet är inget undantag. Vi håller Sveriges första kurs om psykedelisk behandling och hävdar att vi har det coolaste och nyaste i terapiväg. Det handlar om ekonomiska intressen. 50 nya börsnoterade företag bara väntar på att detta ska släppas fritt så vi behöver mer forskning.

Enligt Socialstyrelsens statistik har omkring 280 patienter vårdats för psykiska störningar eller beteendestörningar orsakade av hallucinogener per år de senaste tio åren. I statistiken framgår det inte om vårdbehovet beror på akuta upplevelser under trippen, eller på bieffekter långt senare. Omkring 50 av dessa diagnostiseras vid beroendecentrum i Stockholm varje år.

– Jag har fortfarande inte träffat någon som har ett klassiskt beroende av hallucinogena substanser. Däremot möter vi ibland patienter på vår akutmottagning som har en

AT-BILD: SOCIONOMEN/FREELY

Psykedeliska droger och substanser

- Psilocybin: Aktivt ämne i psykedeliska svampar i gruppen tryptaminer.
- LSD: Semisyntetiskt framställd hallucinogen drog.
- DMT: Psykedeliskt ämne, liknande psilocybin, som finns i vissa växter och djur.
- MDMA: Syntetiskt framställd hallucinogen drog, ofta kallad ecstasy
- Ketamin: Narkosläkemedel som även används för att behandla depression. Kallas i missbrukarkretsar även för Special K.

obehaglig snedtripp, säger Joar Guteadam överläkare och forskare på Beroendecentrum Stockholm.

JOAR GUTESTAM möter också patienter som har långvariga bekymmer efter en obehaglig psykedelisk upplevelse. Det kan vara perceptionsstörningar, som flashbacks eller konstiga visuella fenomen, HPPD (Hallucinogen Persisting Perception Disorder), som återkommer långt efter själva substansanvändningen.

– Det kan vara ganska ångestladdat för en del, medan andra mer ser det

Joar Guteadam
FOTO: PRIVAT

”50 nya börsnoterade företag bara väntar på att detta ska släppas fritt. Så vi behöver mer forskning.”

längre är begränsade till specialiserade forskningscentra, utan får ges av vilken vårdgivare som helst. Kan det då komma in oseriösa aktörer och vilka

som irriterande synstörningar.

Joar Guteadam tror att vi inom några år bör kunna avgöra bättre vilken plats psykedelika eventuellt bör ha i framtidens psykiatri. För trots entusiasm i forskarleden finns farhågor.

– Riskerar vissa patienter att drabbas av negativa effekter, som ibland kan kvarstå under lång tid? Och frågan är hur det skulle fungera om dessa substanser inte

risker finns det då för sköra patienter?

Det finns oenkligen olika åsikter om ifall det är dags för psykedelisk behandling att omsättas i klinisk praktik eller ej.

– Jag tillhör dem som inte tycker att det finns tillräckligt många och välkontrollerade studier, och det finns därför fortfarande osäkerhet kring både risker och nytta; säger Joar Guteadam och fortsätter:

– Något som bidragit till min och andras skepsis är också att en del tongivande förespråkare för psykedelika länge har varit extremt entusiastiska, trots att det vetenskapliga underlaget varit tunt. Inte sällan har de själva använt de här substanserna och tycker att det hjälpt dem i deras liv, något som dock inte behöver betyda att de har lika positiva effekter för patienter med olika typer av psykiatriska problem. ◀

Utredningar om hot mot socialarbetare läggs ned

De senaste åren har det blivit allt vanligare att socialarbetare hotas i tjänsten. En av de som drabbats är Anna Nordin som blev dödshotad mitt under pågående samtal. TEXT TOMMY JOHANSSON

DET VAR HÖSTEN 2023 som det hände. Socialsekreteraren Anna Nordin sitter på jobbet i Kungälv med en tuff uppgift på dagordningen.

– Det var ett helt nytt ärende för mig, en utredning enligt tvångslagstiftning där jag via telefon skulle meddela ett negativt beslut till en person, berättar hon.

Klienten är relativt obekant, och de har inte haft någon långvarig kontakt sedan tidigare. Hon ringer upp, klienten svarar.

– I samband med beskedet så blir den här personen, som också har blivit polishandräckt för läkarbedömning, upprörd och arg. Personen säger att "skickar du polisen på mig igen så kommer det säga poff utanför ditt hus".

Samtalet fortsätter med att personen frågar Anna Nordin om hon vet vad C-4 är för något (ett sprängämne, reds anm).

Vad for genom huvudet på dig i det här läget?

– Där och då tänkte jag mest på att få i gång högtalartelefonen så att min kollega, som satt bredvid, också kunde höra samtalet. Man blir lite mer praktisk i skarpt läge.

Det var först efteråt – i samtal med chef och polis – som hon på riktigt kunde landa i att hon faktiskt blivit hotad till livet.

– En sån här upplevelse drar såklart igång en massa tankeprocesser.

Anna Nordin

FOTO: PRIVAT

Det går att likna vid en slags kris. Man tänker inte bara på sig själv utan också på sina anhöriga. Vad innebär det här för risker för dem, och vilka skulle konsekvenserna bli om något händer mig?

Händelsen polisanmälades men där har Anna Nordin blivit en siffra i en dyster statistik. Under 2023 beslutade polis eller åklagare att lägga ner totalt 570 fall av hot eller förgripelse mot tjänsteman. Det är i en sådan hög som Anna Nordins

ärende nu har landat.

– Ett halvår efter att polisanmälan upprättades så fick jag ett brev från Åklagarmyndigheten med besked om att förundersökningen lagts ner.

Motiveringen var att personen i fråga var misstänkt för en massa andra brott som man ansåg skulle ge en tillräcklig påföljd, säger hon.

DET KALLAS FÖR förundersökningsbegränsning, en åtgärd som sätts in när utredningsresurser saknas, eller – som i Annas fall – när flera brott från en misstänkt anses ge ett tillräckligt sammanlagt straff. Det innebär i praktiken att en person kan begå vissa brott utan nämnbar konsekvens – till exempel dödshota en socialarbetare.

– Även om det har funkant bra lokalt med stöd från min arbetsgivare så blir ändå signalen från samhället och rättsväsendet att det här inte tas på allvar, säger Anna Nordin, och fortsätter;

– Om man på förhand vet att en polisanmälan inte kommer leda någonstans, då finns det ju också en risk för att man inte polisanmäler överhuvudtaget. ◀

”Man tänker inte bara på sig själv utan också på sina anhöriga.”

FOTO: GETTY IMAGES

SVERIGE FÅR FLEST FÅNGAR I EUROPA

Kriminalvården expanderar kraftigt och svenskarna kan bli Europas mest fängslade befolkning. Hur går det då med visionen ”Bättre ut”?

TEXT JENNIE AQUILONIUS ILLUSTRATION JENS MAGNUSSON

TEMAINNEHÅLL

BÄTTRE UT?

HISTORISK UTBYGGNAD

Den planerade utbyggnaden av Kriminalvården liknar inget vi tidigare sett. **18**

HÖGA KOSTNADER

Kostnaderna kommer mer än fördubblas. Är det rätt prioritering? **21**

ORO HOS PERSONALEN

Vid Frivården i Gävle är läget redan ansträngt. **22**

UTBLICK

I Danmark har kriminalpolitiken försatt Kriminalvården i kris. **26**

PANELEN

Hur ska ni se till att intagna får den behandling de behöver? **28**

2023 hade Kriminalvården:

- Drygt 6 300 inskrivna på anstalt.
- Knappt 3 100 inskrivna i häkte.
- Ansvar för i genomsnitt drygt 14 700 klienter inom frivården.

Källa: Kriminalvårdens
årsredovisning 2023

30 procent återfaller i brott

- Mellan 1999 och 2012 minskade återfallen i brott inom tre år kraftigt från 42 procent till 29 procent. Sedan dess har siffran legat runt 30 procent.

Källa: Kos 2022 – Kriminalvård och statistik

I dag sitter ungefär 10 000 personer i fängelse eller häkte i Sverige. Om den regeringens reformförslag blir verklighet kan det, enligt Kriminalvårdens prognoser, behövas 35 000 platser i fängelse och häkte år 2033. För att skapa fler platser genomför myndigheten en enorm utbyggnad med bland annat nya anstalter.

– Det är en exceptionell expansion.

Vi har aldrig varit i närheten av en sådan ökning tidigare, säger Magnus Hörnvist, professor i kriminologi vid Stockholms universitet.

I Sverige har antalet människor på anstalt och i häkte legat på omkring 6 000–7 000 personer om året sedan 1800-talet. Ur ett internationellt perspektiv har de nordiska välfärdsstaterna historiskt haft en låg fångpopulation. Men med 35 000 personer i fängelse får Sverige ett fångtal på 316 per hundra tusen invånare. Svenskarna skulle då bli ett av de mest fängslade folken i världen, i nivå med Brasilien och Sydafrika.

– Om prognoserna slår in blir vi i särklass det land i Europa som har i flest människor i fängelse. Det finns inget annat europeiskt land som har ett fångtal över 200, säger han.

Magnus Hörnvist
FOTO: SÖREN ANDERSSON,
SU

KRIMINALVÅRDEN UPSKATTAR att man kan komma upp i max 27 000 häktes- och anstaltsplatser till år 2033 – jämfört med dagens 9 000 platser. En så snabb och kraftig expansion kommer att vara utmanande, konstaterar myndigheten i sin kapacitetsrapport för åren 2024–2033.

Antalet fängelseklienter har redan ökat kraftigt de senaste två, tre åren. Myndigheten är pressad av plats- och personalbrist – och rapporterna om hot och våld ökar, både mellan intagna och mot anställda.

– På vissa anstalter sitter dubbelt så många intagna som fängelserna är gjorda för. Det är prövande att arbeta i en sådan miljö. När det blir trängre ökar också risken för konflikter, säger Vilhelm Grevik, planeringschef på Kriminalvården.

ENLIGT KAPACITETSRAPPORTEN måste personalstyrkan mer än dubblas till 2033. Trots det ser bemanningstätheten ut att behöva minska med 30 procent. Kriminalvården arbetar utifrån visionen ”Bättre ut”, det vill säga att klienterna ska vara bättre rustade för ett liv utan kriminalitet efter avtjänat straff. Det sker framför allt genom utbildning, arbetsträning och behandlingsprogram. Nu kommer man att behöva prioritera

Ökning av hot och våld

- För att möta de uppskattade effekterna av Tidöavtalet med samma bemanningsnivå per intagen som i dag skulle Kriminalvården behöva utöka personalstyrkan på anstalter och häkten med upp till 36 000 årsarbetskrfter under de kommande tio åren. Det bedömer man dock inte vara möjligt, i bästa fall kan verksamheten öka med 15 000 årsarbetskrfter. Myndigheten bedömer därför att bemanningstätheten på anstalter och häkten behöver minska med 30 procent.

- Kombinationen av ökad trängsel bland intagna och minskad bemanningstäthet innebär en ökad risk för hot, våld, försämrad arbetsmiljö och bemanningssvårigheter.

Källa: Kriminalvårdens kapacitetsrapport 2024-2033.

de intagna med störst behov, vilket kan leda till att andra inte får individuellt anpassade insatser. Ökad trängsel och minskad personaltäthet riskerar också att försvåra arbetet med att förebygga återfall i brott, enligt rapporten.

– Den största oron handlar om risken för hot och våld. Hittills har vi klarat förtätningen utan att något riktigt allvarligt har hänt, men det är klart att det finns en oro för vad som händer om vi fyller på ännu mer.

Men när det gäller möjligheterna till behandling är Vilhelm Grevik inte oroad. År 2023 fullföljde 22 procent av de intagna på anstalt som bedömts ha medelhög eller hög risk för återfall ett behandlingsprogram. Samma siffra inom frivården var 13 procent.

– Det är ungefär samma nivå som tidigare år, till och med något bättre. Men vi behöver nå fler som är i behov av behandling.

En granskning av Riksrevisionen håller däremot inte med. Rapporten konstaterar att Kriminalvården behöver bli bättre på det återfallsförebyggande arbetet och att behandlingsverksamheten redan i dag är underdimensionerad både vad gäller lokaler och utbildad personal.

BAKOM DEN STORA EXPANSIONEN ligger kriminalpolitiska reformer i Tidöavtalet. Det handlar bland annat om skärpta straff för gängrelaterad brottslighet samt vålds- och sexualbrott, skärpta regler för villkorlig frigivning och att fängelsepresumtionen, det vill säga att andra påföljder än fängelse ska väljas vid mindre allvarliga brott, avskaffas. Målet är bland annat att öka tryggheten och bekämpa den organiserade brottsligheten.

Men vilka konsekvenser får det att fler kommer att sitta i fängelse och under längre tid? Susanne Alm, docent i sociologi vid Kriminologiska institutionen vid Stockholms universitet, har gått igenom 28 nordiska studier om konsekvenser av fängelsestraff. Hon ser bland annat att fotboja tenderar att leda till mindre återfall i brott jämfört med fängelse, särskilt för unga under 25 år. Det går också bättre på arbetsmarknaden.

– Om du har ett arbete kan du behålla det om du avtjänar straffet med fotboja. Själva vitsen med fotbojan är att behålla sin plats i samhället, säger Susanne Alm.

Hon kunde däremot inte se några tydliga effekter beroende på om straffen blev kortare eller längre. Men det kan bero på att de nordiska studierna generellt tittat på korta straff som ökat eller minskat med i genomsnitt 1,5 månad.

– Amerikanska studier visar att hårdare eller längre straff, särskilt när de är mer inriktade på förvaring än rehabilitering, tenderar att vara

” Fängelset blir en miljö där människor kan planera brott och knyta nya kriminella kontakter. ”

Susanne Alm
FOTO: SÖREN ANDERSSON, SU

kriminogena snarare än avskräckande eller rehabiliterande. Det vill säga att fängelset blir en miljö där människor kan planera brott och knyta nya kriminella kontakter.

I forskningsöversikten har hon också tittat på studier om barn till fäder som avtjänat sitt straff i fängelse jämfört med fotboja eller samhällstjänst.

– Det var tydligt att barn, särskilt pojkar, till fäder som suttit i fängelse löpte större risk att själva begå brott och bli straffade, gå ut skolan utan fullständiga betyg och inte få in en fot på arbetsmarknaden. Det var särskilt tydligt när det gällde barn från mindre socioekonomiskt privilegierade förhållanden.

SUSANNE ALM MENAR att gängkriminella måste få straffrättsliga påföljder under längre tid. Men den grova gängbrottsligheten utgör en liten del av all kriminalitet.

– De flesta brott är mindre allvarliga, som en del narkotikabrott. Där förlänger man bara straffet till ingen nytta eller till sämre chanser att ▶

” Politikerna går in i det här med öppna ögon. Det är inte så att man om 15 år kommer säga ”oj, hur kunde det bli så här?” ”

► komma ut i samhället – och till enorma kostnader. Man har fastnat i en iver att ge hårdare straff för allting hela tiden och det gagnar ingen.

Hon ser också en risk att den kraftiga expansionen påverkar Kriminalvårdens möjligheter att jobba för att klienterna ska komma ”bättre ut”. Myndigheten har redan nu svårt att rekrytera personal och resurserna kommer inte att räcka till, enligt henne.

– Det kommer att gå mot mindre rehabilitering och mer förvaring, och då ökar risken att fängelset blir kriminogent i stället för avskräckande eller rehabiliterande.

DET ÄR EN FARHÅGA som kriminologiprofessor Magnus Hörnqvist delar. Han ser också en risk att hela samhället påverkas. Forskning från USA visar att en hög fångpopulation inte bara drabbar de intagna utan hela områden. Allt som göder kriminaliteten förvärras av att spärra in många människor i fängelse, enligt honom.

– Man tar bort en potentiell familjeförsörjare, de anhörigas ekonomi blir mer ansträngd och barnen riskerar att hamna efter i skolan.

Vilhelm Grevik
FOTO: KRIMINALVÅRDEN

Risken för missbruk och psykisk ohälsa ökar i familjerna. De stadsdelar som pekats ut av polisen som särskilt utsatta kommer att sjunka djupare ner i fattigdom och ojämlikheten ökar.

Han är oroad över utvecklingen.

– Det är helt gale. Politikerna går in i det här med öppna ögon, det är inte så att man om 15 år kommer säga ”oj, hur kunde det bli så här?”

Det som långsiktigt förebygger kriminalitet, enligt honom, är att bygga en klassisk välfärdsstat.

– Man ska satsa pengarna på tidiga insatser och bra skolgång, sjukvård, psykiatri och beroendevård.

PLANERINGSCHEFEN Vilhelm Grevik menar att Kriminalvården har fem till tio svåra år framför sig. Men han ser på framtiden med tillförsikt.

– De nya anläggningar som byggs kommer att vara stora och moderna, vilket medför stordriftsfördelar som samlad administration och större arbetsgrupper med till exempel specialistkompetenser. Vi ser också över hur personalresurser som i dag läggs på administration och att förflytta intagna i stället kan användas till klientarbete.

Parallellt med att anstalter och häkten expanderar ska även frivårdens verksamhet bli minst dubbelt så stor.

– Samtidigt hårdnar konkurrensen på arbetsmarknaden och vi kommer inte kunna rekrytera socionomer och beteendevetare till frivårdsinspektörer i den utsträckning som behövs. Då behöver vi skala bort tidsödande och mindre kvalificerade uppgifter från frivårdsinspektörerna så att de kan ägna sig mer åt klientarbete.

Vilhelm Grevik hoppas också att digitala hjälpmedel ska kunna komplettera programledarnas arbete. Just nu provar Kriminalvården VR-behandling där intagna får träna på till exempel impuls kontroll i en virtuell miljö, i stället för att spela rollspel med programledaren.

– Jag är inte bekymrad när det gäller behandlingen, jag tror till och med att vi kommer att lyckas bättre där. Sedan är det klart att kompetensförsörjningen är begränsande för oss, säger han. ◀

Behandlingsprogram

● Kriminalvården bedrev elva behandlingsprogram under 2023. Programmen bedrivs på anstalter och i frivården. De är framför allt riktade mot generell kriminalitet, våldsbrott, våld i nära relation och sexualbrott samt missbruk av droger eller alkohol. Målet är att så många klienter som möjligt som har en medelhög eller hög risk att återfalla i brott ska genomgå ett behandlingsprogram riktat mot individens kriminogena behov, de vill säga riskfaktorer för att personen ska återfalla i brott. Programmen genomgår en vetenskaplig prövning av Kriminalvårdens vetenskapliga råd, som består av forskare inom bland annat kriminologi, socialt arbete och psykologi.

Källa: Kriminalvårdens årsredovisning 2023.

EXPERTEN

”Det behövs bättre utvärdering”

Utbyggnaden av Kriminalvården slukar stora resurser. Vore det mer effektivt att lägga pengarna på andra insatser än hårdare straff? Det är det ingen som vet, enligt forskaren Hans Grönqvist.

TEXT JENNIE AQUILONIUS

KRIMINALVÅRDEN

BERÄKNAR att den stora utbyggnaden av verksamheten kommer att öka de årliga kostnaderna från drygt 18 miljarder kronor 2024 till mer än 40 miljarder kronor 2033. Skyddsvärnet i Göteborg skriver i en debattartikel i Svenska Dagbladet att det är lika mycket som all sjukpenning som Försäkringskassan betalade ut under 2022 och att ett år på anstalt med hög säkerhetsklass kostar tio gånger så mycket som en gymnasieplats.

FORSKARE VID KRIMINOLOGISKA institutionen vid Stockholms universitet skriver i samma tidning att Kriminalvårdens kostnadsökningar fram till 2033 sammantaget uppgår till 95 miljarder kronor. Pengar som hade räckt till 10 000 lärare eller socialarbetare per år.

Men riktigt så här enkelt är det inte, enligt Hans Grönqvist, professor i nationalekonomi vid Linnéuniversitetet och Institutet för arbetsmarknads- och utbildningspolitisk utvärdering. Ökade resurser till Kriminalvården behöver inte nödvändigtvis äta upp budgetrymme för lärare och socialarbetare.

– Det beror på vilka prioriteringar politikerna gör och i vilken mån det går att öka skatteintaget för att finansiera utbyggnaden, säger han.

Kriminaliteten kostar stora summor i sig, fortsätter Hans Grönqvist, och på kort sikt kan man minska brottslighe-

Hans Grönqvist
FOTO: PRIVAT

ten genom att låsa in fler personer. På längre sikt är frågan vilka insatser som bäst minskar risken för återfall i brott.

– Det stora problemet är att vi inte vet särskilt mycket om hur väl Kriminalvårdens återfallsförebyggande insatser fungerar. Programmen utvärderas inte på ett bra sätt, med randomiserade studier och kontrollgrupper.

DET MAN ENLIGT forskningen vet minskar risken för kriminalitet hos befolkningen i stort är utbildning

och arbete, konstaterar han. Det är alltså effektivt att lägga resurser på utbildning och sysselsättningsskapande program ute i samhället, men om det är mer effektivt än att lägga pengarna på Kriminalvården vet vi inte.

– Det skulle vara ett stort slöseri att spendera resurser på program i Kriminalvårdens regi som inte fungerar, samtidigt är det mycket möjligt att en del av programmen funkar jättebra. Det behövs helt enkelt mer utvärdering av olika åtgärder. ◀

”Svenska politiker borde se mer kritiskt på Danmark”

I Danmark har de hårda tagen skapat stora problem för deras kriminalvård. Anstalterna fylls till bristningsgränsen med ökad stress och psykisk ohälsa hos personalen som följd.

TEXT ANNIKA SJÖBERG

Efter 20 år med tuffare kriminalpolitik i Danmark har fler avtjänat fängelsestraff, och de sitter även inne under längre tid än förut. Under den här perioden har brottsnivån varken gått upp eller ner, berättar David Brehm Sausdal som är docent i kriminologi vid Lunds universitet.

– Att öka strafflängden bidrar inte till mindre brottslighet och mer trygghet. Om politikerna vill prata om hårdare tag så bör de fokusera på den moraliska frågan – att det kan anses vara rätt att den som begår brott också straffas, säger han.

FÖR KRIMINALVÅRDEN i Danmark, och övriga aktörer inom rättsväsendet, har de hårdare tagen lett till en ansträngd situation. Kapacitetsutnyttjandet av lästa platser på anstalt låg för första kvartalet 2024 på 100,7 procent, antalet kriminalvårdare blev färre än kvartalet innan trots försök att rekrytera fler, och antalet incidenter med hot och våld ökade från 99 till 121.

– De som ska jobba på anstalterna har inte fått förutsättningar att göra ett tillfredsställande jobb. De har brist på resurser, höga stressnivåer och mycket psykisk ohälsa, säger David Brehm Sausdal.

Han ser den politik som förs både i Danmark och nu även i Sverige som lite paradoxal då kriminaliteten i samhället har gått ner, även om Sverige har stora problem med gängkriminaliteten.

FOTO: JOHAN PERSSON

” Vi kan inte straffa mer, utan att samtidigt erbjuda stöd och resurser till dem som ska arbeta med detta. ”

– Det politikerna säger sig eftersträva med minskad brottslighet och ökad trygghet finns redan och det är rätt märkligt att man skapar system som inte fungerar, som ska ta hand om problem som inte finns.

Han manar svenska politiker att titta mer kritiskt på den utveckling som varit i Danmark.

– Vi kan inte bara utveckla ny lagstiftning och straffa mer, utan att samtidigt erbjuda stöd och resurser till dem som ska arbeta med detta. Då blir det svårt för kriminella att komma bättre ut. Det blir snarare tvärt om. ◀

En chans för familjen

Grödbygården ligger i nordöstra Skåne, i en by omgiven av hav, sjöar och bokskogar. I frisk miljö skapar vi förutsättningar att ta fatt i den utvecklingstråd som slagit knut baserat på vår långa erfarenhet och unika kompetens. Genom behandling hjälper vi barn och föräldrar till trygga relationer. I utredningsuppdrag vägleder våra noggranna observationer till val av insatser.

Vill du veta mer? Ring 0456-229 41 eller besök www.grodbygarden.se

 Grödbygården
EN KUPAD HAND FÖR LIVET

Konsulentstödda familjehem
i mellersta och södra Sverige

Familjehemspoolen har arbetat med konsulentstödda familjehem sedan 1992.

Konsulenter med gedigen kompetens och erfarenhet.
Hög tillgänglighet och en fördelaktig prisbild.

Kontakta vår samordnare

Caroline Åkerhielm

076-760 76 08

www.familjehemspoolen.se

 Familjehemspoolen

Nu har vi lediga familjehem för barn med vanliga behov*

* Värme, trygghet, stabilitet, uthållighet,
vägledning, tålmod och stöd

Vi har särskild
kompetens inom
adhd, autism
och IF

 emilie@luvab.se

 070-642 42 17

 www.luvab.se

LUV/AB
LINDBERG UTVECKLING AB

”Det blir en stor utmaning att jobba med de yngre”

Frivården i Gävle växer så det knakar. Programledaren Mats Ädel har på kort tid fått två nya kollegor men tror ändå att det kommer bli svårt att ge behandling till alla som behöver det. TEXT JENNIE AQUILONIUS FOTO KARIN BOO

Snedtaget lutar lätt och utanför fönstret glittrar solen i Gavleån. På väggen sitter bilder där frivårdsinspektören och programledaren Mats Ädel håller upp två stora havsöringar på tio kilo vardera. Dem har han dragit upp i ån utanför.

– Flugfiske är min kraftkälla.

Det är också relationsskapande eftersom många klienter tycker om att fiska. I början av en behandling är det viktigt att hitta vad de är intresserade av och prata om det, för att skapa trygghet, säger han.

Det egna kontorsrummet är snart ett minne blott. I samband med Kriminalvårdens historiskt stora expansion bygger frivården i Gävle om till öppet kontorslandskap för att få plats med mer personal.

– Vi växer så det knakar. Det har anställt väldigt mycket folk det senaste året.

MATS ÄDEL BERÄTTAR att trycket på frivården har ökat de senaste åren. Fler klienter sitter i fängelse vilket gör att fler behöver planera sin frigivning och genomgå behandlingsprogram. Skyddstillsynen har också förändrats så att många villkorligt frigivna är under övervakning i tre år i stället för ett år, vilket gör att de stannar längre inom frivården.

Mats Ädel visar in i ett besöksrum med två stolar och en vit tavla där det står ”Lyssna – utmana

– förändra”. Som programledare jobbar han med olika behandlingsprogram, framför allt för personer som är villkorligt frigivna eller dömda till skyddstillsyn, men också enstaka klienter som sitter på anstalt.

– De flesta program bygger på kognitiv beteendeterapi och vilar på tre ben. Klienterna behöver hjälp att förändra tanke- och beteendemönster, lära sig reglera känslor och öva på färdigheter som kommunikation, att sätta gränser och be om hjälp.

I början av en behandling försöker Mats Ädel hitta klientens värderingar och vad personen vill på längre sikt. De flesta längtar efter ett lugnare liv, stabila relationer och en god hälsa. Utifrån det tittar de på om klientens nuvarande tankemönster och beteenden är hjälpsamma och hur man skulle kunna agera i stället.

– Det tar tid att hitta rätt nivå med varje person, en del har höga murar. Vi jobbar med människor som har komplexa problem och det tar tid att göra beteendeförändringar.

FÖR UNGEFÄR ETT ÅR sedan bestod programledargruppen av tre personer och det rådde personalbrist inom frivården i Gävle. Det gjorde att programledarna fick hoppa in och ta andra uppgifter, som att utreda behandlingsbehov och åka på kontrollrundor för att ta utredningsprover på personer med fotboja.

– Det är slöseri med resurser. Uppgifter som till exempel kontrollrundor kan lekmän göra.

BÄTTRE UT?

Mats Ädel är
programledare
vid Frivården
Gävle.

Att förändra beteenden tar tid. Många har komplexa problem och har dessutom byggt upp starka försvarsmekanismer.

- Behandlingsarbetet blev lidande i och med att vi fick svårare att hinna med och klienter stod i kö.

Under den perioden upplevde Mats Ädel att det blev ett större fokus på kontroll och säkerhet i verksamheten, och att behandlingsarbetet hamnade i skymundan.

– Det var frustrerande eftersom det är behandlingsarbete som jag vill specialisera mig i och som gör att jobbet fortfarande är kul efter 20 år. Jag ser också behandling som nyckeln i Kriminalvårdens vision "Bättre ut"; att jobba med personer på ett djupare plan för att de inte ska återfalla i brott.

Köer skapar problem på flera sätt, menar han. Klienter behöver till exempel gå sina program för att bli av med sin övervakning. Vissa är också startklara och vill göra förändringar.

– Att behöva vänta på behandling kan vara frustrerande och göra att motivationen förändras. Då tror jag också att risken för återfall ökar. Det kan även bli en längre startsträcka när klienten väl börjar i behandling, det finns mer motstånd, misstänksamhet och bitterhet.

Under våren har dock läget blivit bättre.

” Att behöva vänta på behandling kan vara frustrerande och göra att motivationen förändras. ”

Frivården har anställt mer personal generellt och Mats Ädel har fått två nya programledarkolleger. Det gör att han kan fokusera nästan helt på behandlingsarbetet.

– Nu när vi är fem programledare hinner vi lätt med efterfrågan på program och letar även efter fler klienter som är i behov av behandling.

Programledarna har också fått en professionell handledare, tidigare handledde de bara varandra. Det ger utrymme för reflektion och återhämtning, vilket Mats Ädel tycker är skönt.

– Både kollegial och professionell handledning

är viktigt, annars blir det ett ensamt jobb.

Andra frivårdskontor har däremot köer och Gävlekontoret får ofta förfrågningar om att köra program åt dem. Behandlingen sker då ofta digitalt, vilket han inte tycker är optimalt.

– Man får bättre kontakt under ett fysiskt möte, med pauser, ögonkontakt och kroppsspråk. Men jag tror att det kommer att bli vanligare att frivårdskontoren hjälper varandra med hjälp av Skype.

EN ANNAN STOR förändring är utredningsförslaget om att Kriminalvården ska ta över ansvaret för unga som dömts för allvarliga brott och som tidigare fick sluten ungdomsvård hos SiS.

– Det blir en stor utmaning att jobba med yngre. Det är nytt för oss och vi behöver titta på hur man gör det.

Redan nu har ungdomar som dömts till ungdomsövervakning börjat komma in till programledarna i frivården.

– Jag slås av hur avancerade en del av dem är i sitt kriminella tankesätt och beteende. Vissa har ledande roller i lokala kriminella nätverk och kan stå för en stor del av narkotikahandeln i stan.

MATS ÄDEL TYCKER ATT det är svårt att föreställa sig den jätteökning av anstaltsplatser som väntar inom Kriminalvården. Myndigheten tampas med personalbrist och behandling är personalkrävande, särskilt när det gäller längre, individuella

program.

– En farhåga är att det kan bli svårt att ge behandling till alla som behöver det på anstalterna. Redan i dag finns det inte alltid programledaresurser och då är behandlingsbehovet större när klienterna kommer till oss i frivården.

Han tror att mängden ärenden inom frivården kommer att öka när många fler ska sitta i fängelse och därefter komma ut i samhället. Det kan skapa ökad stress och en känsla av otillräcklighet hos personalen, menar han. Sådana känslor kan i sin tur leda till sjukskrivningar och uppsägningar om situationen blir ohållbar.

– Det är också viktigt att jobba med varje klient och se vad den personen har för risker, behov och mottaglighet. Det blir mycket svårare om det är brist på personal. ◀

Hur ska ni se till att intagna får den behandling de behöver?

TEXT JENNIE AQUILONIUS

FREDRIK THUNBERG,
kriminalvårdschef,
anstalten Österåker

DANIEL BERGENHEM,
kriminalvårdsinspektör,
anstalten Kalmar

– Vi bygger mycket på Österåker just nu, anstalten ska växa från 230 till 480 platser de närmaste åren. Vi får rymliga lokaler som är anpassade för det klientantal vi kommer att ha. Kriminalvården har också en pågående satsning för att öka andelen intagna som genomför behandlingsprogram.

Hur påverkar överbeläggningar och trängsel möjligheterna att ge intagna behandling i dag?

– Vi har inte samma förutsättningar som för några år sedan, då vi verkligen kunde säkerställa att alla intagna fick alla program de skulle. Nu handlar det mer om att de resurser vi har ska träffa så många klienter som möjligt. Det blir färre långa, specialiserade behandlingar, som tolvstegsprogrammet, och mer grundläggande kriminalitetsprogram, för att nå fler. På

Österåker uppnådde programledarna målen för hur många intagna som skulle få behandling år 2023.

Hur gör ni för att det ska finnas tillräckligt med programledare framöver?

– Det är ett stort arbete. Vid byggstarten 2022 gjorde vi en rekryterings- och

bemanningsplan och insåg att vi måste börja rekrytera redan samma år för att hinna hitta, anställa och utbilda personal till att de nya fastigheterna öppnar 2025. Så det gjorde vi och har kunnat följa vår plan. Vi har redan i dag långt fler anställda än vad vi egentligen har plats för i den nuvarande verksamheten. Nu är vi inne i en fas då vi vidareutbildar specialbefattningar, som programledare.

”Vi har inte samma förutsättningar som för några år sedan.”

– Vi har en historiskt högt beläggning och har dubbelbelagt så många rum vi kan. Det gör att fler klienter behöver behandling, utbildning och sysselsättning. På anstalten Kalmar har frivården historiskt haft hand om alla behandlingsprogram, men från hösten 2023 har vi utbildat tre egna programledare som jobbar hos oss inne på anstalten.

Vad blir skillnaden med egna programledare?

– När vi förfogar över vår personal själva blir det lättare att planera och genomföra verksamheten, vilket gör att vi klarar att möta fler klienter. Sedan hösten 2023 har behandlingstiden ökat från en procent av de intagnas totala sysselsättningstid till fyra procent.

Det senaste året har vi riktat in oss på det breda programmet, Krimfokus, som når alla klienter. Nu gör vi ett uppehåll för att utbilda programledarna i Oto-Prism, ett individuellt program för att minska återfall i brott och missbruk. Då minskar möjligheterna att ge behandling en period, men vi kan möta fler klienter efter fortbildningen.

Hur mycket ska verksamheten byggas ut?

– År 2029–2030 ska vi öppna en storanstalt med 430 platser söder om Kalmar. Då behöver personalstyrkan öka med 350–450 anställda, bland annat för att kunna behålla behandlingsdelen. Vi har redan nu 30 överanställningar för att kunna utbilda personal till de nya enheterna i tid. I den nya anstalten kan vi också bygga in tekniska lösningar. I dag går det åt fem till sju årsarbetskrafter till att slussa klienter mellan olika avdelningar. Om det sköts digitalt kan resurserna i stället läggas på vård och behandling.

ANNELI SJÖDIN,
kriminalvårdsinspektör,
Frivården Umeå

– Frivården Umeå har uppdraget att bedriva behandlingsprogram även inne på anstalterna Sörbyn och Umeåanstalten. Vi har fått mer personalresurser i och med den nya lagstiftning som gett frivården större mandat att bland annat besluta om klienternas deltagande i olika behandlingsprogram. I takt med att de intagna blivit fler har vi fått fler programledare på anstalterna som kör samma typ av program parallellt. Det är också viktigt att det finns en god samverkan tidigt med personalen på anstalten för att se vilka klienter som har behov av behandling, så att vi sätter in rätt insatser.

Hur hanterar ni att antalet intagna och klienter har ökat?

– Vi har fördelen att ha ett större team av programledare som enbart jobbar med behandling och som har kompetens i flera olika program. Det gör att vi kan anpassa resurserna efter klienternas behov, vi jobbar med grupprogram, som Krimfokus, och med enskilda program. Vi har två Krimfokus-grupper på Umeåanstalten och det kommer vi också att börja med på Sörbyn, där vi tidigare bara hade en sådan grupp. Vi kan också behöva utöka med fler grupper framöver.

Hur ser du på möjligheterna att rekrytera personal?

– Jag ser inga svårigheter med att få personal som vill jobba med behandling i vår verksamhet, det har inte varit så tidigare. Det är ett så pass intressant jobb och Umeå är också en universitetsstad. Däremot är det en utmaning att behålla personal vid stora förändringar, som den förväntade kapacitetsökningen, och anställda kan känna att de inte hinner med. Nyanställda måste också få rätt förutsättningar. De behöver utbildning, handledning, påfyllnad i kompetens och att man följer upp och bekräftar dem i deras arbete.

Nanolfsvillan

Utrednings- och behandlingshem
för familjer med barn. Vi tar emot
familjer med barn 0–16 år samt
blivande föräldrar.

Vi erbjuder:

- Boende i egen lägenhet i kollektiv miljö.
- Närhet till personal dygnet runt.
- Relationsbyggande förhållningssätt.
- Hög kompetens och en stabil personalgrupp med lång erfarenhet.
- Personal med socionom/högskolekompetens dag-, kväll-, natt och helg.
- Egen pedagogisk verksamhet.

Placeringar enligt SoL, LVU och skydd.

Beläget i centrala Finspång.

www.nanolfsvillan.se • tel. 0122-159 89

Med start vårterminen 2025

PSYKOTERAPEUT- PROGRAMMET

KBT & PDT (vuxen)

Anmälan senast

15 OKTOBER

på antagning.se

tillsammans med meritsammanställning.

Läs mer: [https://www.umu.se/utbildning/
program/psykoterapeutprogrammet/](https://www.umu.se/utbildning/program/psykoterapeutprogrammet/)

UMEÅ UNIVERSITET
INSTITUTIONEN FÖR PSYKOLOGI

Under våren hamnade transfrågor återigen i den politiska hetluften. Vid NHV könsdysfori märker Erika Sundström att debatten skapar oro hos patienterna. TEXT TIM ANDERSSON FOTO DANIEL NILSSON

OMDEBATTERAD VÅRD

ALLT FLER SÖKER VÅRD FÖR EN könsidentitet som inte stämmer överens med deras registrerade kön. Utvecklingen är tydligast bland barn och unga, där antalet diagnosticerade med könsdysfori har ökat drastiskt det senaste decenniet.

Samtidigt möter de här personerna en växande fientlighet i samhället. Transpersoner har blivit extremhögerns nya syndabockar, och deras rättigheter en kulturkrigsfråga. I stiftelsen Expos årsrapport från förra året förutspås en eskalerande våg av transfobi att leda till ökad risk för hat och hot framöver.

Och mitt i kulturkrigets skottglugg arbetar Erika Sundström. Hon är enhetschef inom psykiatri på den nyinrättade enheten för nationell högspecialiserad vård (NHV) könsdysfori i Malmö. Syftet med att koncentrera vården där är att skapa bättre förutsättningar för kompetensförsörjning, kunskapsspridning och forskning, och att öka tillgängligheten för patienterna.

– Vi inom psykiatri ansvarar för psykiatrisk utredning, bedömning och diagnostik, och sedan

för beslut och uppföljning av behandling. Så vi utgör första steget inom NHV könsdysfori, berättar hon.

MOTTAGNINGENS LOKALER finns inhysta högt upp i ett hus vid Frihamnen i Malmö. Det är ljusst, lugnt och sobert, och någonstans hörs stillsam musik. Ska inte kännas som en vårdinstitution, säger hon. Utanför fönstren breder staden ut sig, och från Erika Sundströms kontor ser man Öresundsbron under tunga moln.

Själv är hon uppvuxen i Arvidsjaur, men kom till Malmö för studier och blev sedan kvar. Hon är utbildad socionom, och som sådan inte ensam här på mottagningen. Totalt är de fem socionomer som arbetar tillsammans med lika många psykologer och ett antal specialistläkare.

Vad är socionomernas roll?

– Det är vi som gör den inledande psykosociala kartläggningen av patienten, vilken innefattar samtal om sådant som uppväxt, skolgång, sysselsättning och ekonomi. Relationerna är en viktig del: hur de har sett ut och hur de ser ut just nu, till vänner, familj, eventuell partner. Och så könsidentitetsutvecklingen förstås, och relationen till kroppen. Under kartläggningen lyfter vi samtidigt önskemål om eventuell könsbekräftande behandling.

Och varför vill ni veta alla de här sakerna?

– Man kan säga att socionomens roll är att identifiera eventuellt behov av stöd. Det kan exempelvis handla om stöd på grund av avsaknad av, eller bristande acceptans i, nära relationer eller i samhället. Gruppen transpersoner löper större risk för att utsättas för negativt bemötande, diskriminering, våld och övergrepp, vilket kan leda till sämre psykisk hälsa och till att de isolerar sig socialt.

FÖRST EFTER ATT HA träffat en socionom, en psykolog och specialistläkare kan patienten få diagnosen könsdysfori, och behandlingsalternativ bestämmas. Det handlar om

” Socionomens roll är att identifiera eventuellt behov av stöd, till exempel på grund av bristande acceptans i samhället. ”

Erika Sundström

GÖR: Enhetschef för vuxen- och barn- och ungdomspsykiatrimottagningarna för könsidentitet i Malmö.

BOR: I Lund.

FAMILJ: Partner och två barn.

PÅ FRITIDEN: Umgås med familj och vänner, träning, resor, vandring och att vistas i naturen och vid havet.

- ▶ hormonbehandling, röst- och kommunikationsbehandling hos logoped, permanent hårborttagning och kirurgi. För att få genomgå genalkirurgi måste man dock ansöka om tillstånd hos Socialstyrelsens rättsliga råd.

Hur beslutar ni vad som är lämpligt i behandlingsväg?

– Det är utifrån patientens vårdbehov som vi tar ställning. Och för att kunna ansöka hos Socialstyrelsens rättsliga råd måste man först uppfylla vissa kriterier. Personen behöver identifiera sig med det andra könet och måste i alla situationer ha levt i enlighet med det.

De senaste åren har transvården utsatts för hård kritik, både av föräldrar och av läkare. Man har lyft bristen på vetenskaplighet kring en del behandlingar och potentiella biverkningar, särskilt för unga personer, och journalister har skildrat personer som stannat i växten och

drabbats av benskörhet.

Mot bakgrund av den här utvecklingen rekommenderar Socialstyrelsen numera försiktighet vad gäller pubertetshämmande och könsbekräftande hormonbehandlingar av barn.

– Sådana sker nu bara i undantagsfall, eller inom ramen för studier, berättar Erika Sundström.

Vad utgör grund för undantag?

– Ja, vad ska jag svara... Det är en samlad bedömning där man väger nyttan och risken med att behandla, eller inte behandla. Men många är medvetna om de nya riktlinjerna så ofta känner patienterna till att de kan påbörja behandling först vid arton års ålder.

Erika Sundström minns Uppdrag gransknings avslöjanden som på allvar drog i gång de bredare diskussionerna om transvården för barn, men hon har själv endast jobbat kliniskt med vuxna.

Hon vill inte ge sig in debatten, utan nöjer sig med att konstatera att de följer nuvarande riktlinjer och att hon är trygg med det.

Det finns dock några direkta missförstånd som ofta upprepats, och som hon gärna korrigerar. Ett sådant är att utredningarna skulle vara snabba och gå lättvindigt till.

– Man kan få intrycket att det bara handlar om något enstaka besök, men en utredning pågår i alla fall i ett till två år, då man träffar de här tre olika professionerna. Det är längre än många andra typer av utredningar.

NÅGOT ANNAT som tagit stort utrymme i debatten om könsdysfori de senaste åren är de personer som har gått igenom behandling och efteråt ångrat sig. Visst förekommer de också här på mottagningen och de erbjuds detransition, som det heter när man avbryter behandling eller genomgår ny behandling för att förmå kroppen att mer likna det kön som man registrerades med vid födseln. Dessa personer utgör dock en liten minoritet av patienterna och orsakerna till deras förändrade inställning är mer komplexa än vad som ofta framgår, poängterar Erika Sundström.

– När det heter att någon "ångrat" sig vet man inte riktigt vad det betyder. Det kan ibland handla om att behandlingens effekter inte blev som man hade väntat sig, till exempel att de inte blev tillräckligt påtagliga, eller att man börjar identifiera sig på annat sätt än vid tidpunkten för diagnosen.

Ibland kan för högt ställda förväntningar på behandlingarna skapa besvikelse. Förväntningarna, och vad som händer om de inte införlivas, är därför ett centralt samtalsämne under utredningen.

– De kan gälla fysiska förändringar, men också sociala. Det är viktigt för oss att betona att effekterna är individuella.

VAD GÄLLER TONLÄGET i den allmänna debatten får det effekter också innanför väggarna här, berättar Erika Sundström. Det senaste exemplet är den bitvis infekterade debatten om den nya könstillhörighetslagen. Den klubbades nyligen igenom av riksdagen, och innebär bland annat att personer nu kommer att kunna ansöka om att byta juridiskt kön redan vid sexton års ålder, och utan krav på någon könsdysforidiagnos.

– När det blir pådrag kan det såklart skapa oro, dels i personalgruppen, men också bland patienter som hör av sig och undrar: Hur kommer det här att påverka mig? Närstående kan också kontakta oss och där tänker jag att min roll är att försöka att vara ett stöd.

” Man kan få intrycket att det bara handlar om något enstaka besök, men en utredning pågår i ett till två år.

Hur kommer den nya könstillhörighetslagen att påverka era patienter?

– Man separerar processen för att ändra juridisk könstillhörighet från den som gäller nedre kirurgi. Förut var det en och samma lag. Hur det sedan kommer att organiseras utifrån vårdens roll vet vi inte än, vi väntar på någon typ av förtydliganden. En annan förändring är att beslut om underlivskirurgi ska fattas av vården, och kommer alltså inte längre att kräva en ansökan om tillstånd hos Socialstyrelsens rättsliga råd.

Könsdysfori

Könsdysfori är det lidande som orsakas av att en persons könsidentitet inte stämmer överens med det kön som registrerades vid födseln. Det kan innefatta ett lidande av hur andra uppfattar en, kroppslig dysfori och hur personen ser på sig själv.

Könsbekräftande behandling

Könsbekräftande behandling syftar till att anpassa kroppen så att den bättre stämmer överens med personens könsidentitet. Hormonbehandling, permanent hårborttagning och könsbekräftande kirurgi är några av de behandlingar som kan komma att erbjudas efter en utredning. För att få könsbekräftande vård behöver man få en remiss till den högspecialiserade vården för könsbekräftande vård.

A close-up portrait of a woman with blonde hair, looking slightly to the right. The background is blurred, showing green foliage and a red structure. The lighting is bright, suggesting an outdoor setting.

NHV könsdysfori

Från januari 2024 utgör könsdysfori nationell högspecialiserad vård, vilket innebär att den finansieras offentligt och drivs av multidisciplinära team vid ett begränsat antal enheter i landet: i region Östergötland, region Stockholm och Västra Götalandsregionen. Region Östergötland samverkar med region Skåne, region Stockholm med region Uppsala och Västra Götalandsregionen med region Västerbotten.

Syftet med att göra om vården till nationell högspecialiserad vård är att öka likvärdigheten, förbättra kvaliteten och underlätta forskning.

← Personligen blir hon inte så berörd av de starka politiska affekterna kring transfrågor.

- ▶ Personligen är hon inte så berörd av de starka politiska affekterna kring transfrågorna, säger hon. Vad som kan göra hennes arbete svårt är snarare känslan av otillräcklighet, tanken på alla som står i kö för att få komma till mottagningen.

VÄNTETIDERNÄR ÄR ALLTJÄMT långa i hela landet, ibland flera år. Anledningen är dels att enheterna inte är dimensionerade för det snabbt ökande antalet remisser, dels att utredningstiderna är långa. Här på mottagningen tar det i genomsnitt 15 månader för barn och ungdomar att få en tid, och 32 månader för vuxna.

– Det här är en patientgrupp med generellt stort lidande, och väntetiden är påfrestande. En del har kanske dessutom väntat länge redan innan de sökte sig hit, för att samla mod, och då kan tiden upplevas som ännu längre.

Finns det risk för att vården är för restriktiv nu efter Socialstyrelsens nya riktlinjer, och att en massa ungdomar som skulle behöva behandling inte får det?

– Jag vill betona att det fortfarande finns personer som får behandling innan de har fyllt arton, men att det sker med större försiktighet. Sedan hur det kommer vara om tio år när vi tittar tillbaks – det får vi se. Riktlinjerna kan ju ändras igen. Inom Nationell högspecialiserad vård ingår att bidra till forskning för att öka kunskapen inom området.

VARFÖR JUST TRANSFRÅGORNÄR blivit projektiönsyta för större politiska konflikter vill Erika Sundström inte spekulera i, men identitetsfrågor är brännande, konstaterar hon – för individer och relationer. Hon har själv alltid intresserat sig för dem, och det var en gång i tiden de som fick henne att söka sig till socionomutbildningen. Även sexologin, som hon också är utbildad inom, tangerar dem.

– Hur identiteten, och i det här fallet specifikt könsidentiteten, förankras i individer är väldigt spännande – särskilt hos unga och unga vuxna, där de här frågorna ofta är centrala. ◀

Studenter från Umeå i norr till Malmö i söder tävlar om priset Årets bästa C-uppsats.

Nya finalister i C-uppsatstävlingen!

TEXT ANNIKA SJÖBERG

SONIA TOSUN & ISABELLE HAGBERG
Högskolan i Gävle

NATANIELE MICKUTE & FANNY PELTOLAA
Malmö universitet

MONA MARTINELL & MOA NILSSON KVARNLÖF
Örebro universitet

Vad handlar uppsatsen om?

Sonia: Den handlar om exkludering och inkluderingsprocesser av personer som har schizofreni.

Varför blev ni intresserade av ämnet?

Isabelle: Det är en grupp som ofta glöms bort i socialt arbete.

Sonia: Gruppen är dessutom väldigt stor, det är över 30 000 personer som lider av den här kroniska sjukdomen. Trots det tas den knappt upp under utbildningen.

Vilka är de viktigaste resultaten?

Isabelle: Att det här är en extremt exkluderad grupp. Det är till exempel svårt att få en anställning eftersom jobben oftast inte är anpassade till deras förutsättningar, och de sysselsättningar som finns ger oftast ingen direkt ersättning.

Isabelle: Vi har också sett att det är svårt för samhället att göra anpassningar eftersom funktionsnedsättningen yttar sig så pass olika hos olika personer.

Vem bör läsa uppsatsen?

Isabelle: Alla som studerar till socionom.

Sonia: Egentligen borde alla rent generellt läsa den. Allmänheten behöver få mer information om sjukdomen för att motverka de fördomar som finns.

Vad handlar uppsatsen om?

Nataniele: Om hur socialtjänstens arbete med barn och unga framställs på Flashback. Vi har undersökt hur tillit och misstro yttrar sig, och riktat in oss specifikt mot barnomhändertagande och den pågående LVU-kampanjen.

Varför blev ni intresserade av ämnet?

Fanny: Vi började titta på Tiktok men vi kunde inte gå vidare där utifrån sekretess och etiska aspekter. Vi vände oss i stället mot Flashback, där användarna är anonyma, vilket i slutändan blev bättre.

Vilka är de viktigaste resultaten?

Fanny: Att socialtjänsten inte har några direkta strategier för hur man bemöter inlägg på sociala medier. Man hänvisar ofta till sekretess, men säger man inget så blir det ju fritt för tolkning. Det finns ju även strategier hos andra myndigheter, polisen har ju till exempel presstalespersoner.

Vem bör läsa uppsatsen?

Nataniele: Den bör vara särskilt intressant för socionomer och verkamma inom socialtjänsten. De kan få en vidare förståelse för vad tillit och misstro grundar sig på, och genom det kunna arbeta fram strategier.

Vad handlar uppsatsen om?

Mona: Vi har undersökt strukturella motiv till varför personer önskar avskrivna sin adhd-diagnos.

Varför blev ni intresserade av ämnet?

Mona: Vi skrev uppsatsen under 2023 då det rapporterades mycket i media om personer som ville få sin diagnos avskriven. Vi började fundera kring hur det här kunde påverka oss som socionomer.

Vilka är de viktigaste resultaten?

Mona: Framför allt att det finns strukturella motiv till att personer med adhd vill avdiagnostisera sig, och att det har med normer och ideal att göra. Det finns en skam kopplad till att få en diagnos som man upplever är felaktig.

Moa: Flera såg diagnosen som en begränsning när det kommer till samhälleliga funktioner, till exempel när man ska ta körkort eller söka in till Polishögskolan.

Vem har nytta av att läsa uppsatsen?

Moa: För dem som vill få sin diagnos avskriven kan den nog vara intressant att ta del av.

Läs alla bidrag
PÅ SOCIONOMEN.SE
/C-UPPSATS

LÄS MER!
Längre
intervjuer på
sacionomen.se

SUAVIS

FAMILJEHMSVÅRD

Ett konsulentstöd som gör skillnad.

En bra lösning är när en konsulent och ett familjehem tillsammans med socialtjänsten kan tillgodose barnets behov.

Våra konsulenter har särskild kompetens och erfarenhet inom

- hedersrelaterad problematik
- skyddsärenden

Placeringsförfrågan:

010-200 79 70

Välkommen!

Besök oss på suavisfv.se eller ring **010-200 79 70**

Vem vinner priset för Sveriges bästa C-uppsats?

Socialhögskolorna på samtliga universitet och högskolor väljer själva ut den bästa C-uppsatsen på respektive socionomutbildning. De utvalda uppsatserna publiceras på Socionomens hemsida och går därefter till final. När Socionomen publicerat alla bidrag utses en vinnare av en expertgrupp. Den vinnande författaren får ett stipendium på 10 000 kr, av Socionomen!

Just nu pågår ett stort projekt i Haninge kommuns skolor där socialtjänsten fått en särskild plats i läroplanen. Undervisningen pågår i grundskolan och av allt att döma är det bara början.

TEXT TOMMY JOHANSSON ILLUSTRATION GETTY IMAGES

Så får barnen i Haninge kunskap om socialtjänsten

Ett nytt utbildningsmoment i 32 grundskolor, kommunala som privata, riktat till elever i låg-, mellan- och högstadiet. På pappret låter det kanske inte helt lätt att genomföra men i Haninge kommun är det precis vad man har gjort.

Det kallas för Soc för unga och är en ny satsning inspirerad av Sollentuna kommun där eleverna får lära sig om socialtjänstens uppdrag och roll på lektionstid.

– Det här ligger rätt i tiden. Vi tycker att barn och unga har rätt till viktig samhällsinformation, vilket ju socialtjänstens verksamhet är, säger Marie Nyström, verksamhetsutvecklare på social- och äldreförvaltningen i Haninge kommun.

UPPLÄGGET ÄR relativt enkelt. Undervisningen ges av SO-lärare under ett lektionstillfälle per läsår och ser lite olika ut beroende på om man går i låg-, mellan- eller högstadiet. Tanken är att öka barns och ungas kunskap om vilken typ av hjälp och stöd de kan få.

– Det handlar om ganska grundläggande information. Dels vill vi att lärarna visar socialtjänstens hemsida, så att eleverna blir bekanta med den. Var kan jag söka information, vad finns

Marie Nyström,
verksamhetsutvecklare
FOTO: LARS BREDEBERG

det för stöd, var ligger socialtjänsten i Haninge, säger Marie Nyström.

– Sedan visas det filmer som anpassats för olika åldrar som eleverna får titta på och sedan diskutera och arbeta utifrån.

I grunden utgörs "Soc för unga" av ett stödmaterial för lärarna att utforma lektionerna efter. Förutom rena fakta så finns det olika case som eleverna kan arbeta med, antingen i helklass eller i grupparbeten. Sedan går det ofta att anpassa lektionen utifrån den aktuella elevgruppens behov och sammansättning. Kanske kompletterar man undervisningen med olika nyhetsklipp, kanske deltar kuratorn från elevhälsan med olika perspektiv och inspel.

– Syftet är ju att skapa en trygghet, att veta vad socialtjänsten gör, och att vi tidigare ska kunna upptäcka om någon har det svårt. Sedan kan det vara så att barnen inte har problem nu, men de kan ju få det när de blir äldre. Då har de det här med sig, säger Marie Nyström.

PROJEKTET ÄR FORTFARANDE nytt, det officiella startskottet ljöd i februari, men mottagandet från eleverna tycks ha varit positivt, förklarar Hanna Nilsson, verksamhetsutvecklare på utbildningsförvaltningen i Haninge.

– Innan vi startade så pilotstade vi materialet på 200 elever från mellan- och högstadiet.

Det får elever och vuxna lära sig

1 I lågstadiet får eleverna titta på en tecknad film som heter "Alex går till socialtjänsten". Barnen får sedan prata om hur man tror att det känns att vara Alex, och hur man kan agera om en kompis har det som han.

2 I mellan- och högstadiet får man titta på filmer som Socialstyrelsen har tagit fram, "Koll på soc". Även där används filmerna som diskussionsunderlag; vad tänker man om det man har sett, vart kan man vända sig om man inte har det bra.

3 I mellan- och högstadiet får eleverna också fördjupningsuppgifter där olika case presenteras, kopplat till det som socialtjänsten ofta får möta. Det kan handla om en elev som har en familjemedlem som lider av psykisk ohälsa, om familjer med missbruksproblematik, kontrollerande partners eller problem kopplat till ekonomi.

Hanna Nilsson,
verksamhetsutvecklare
FOTO: LARS BREDENBERG

- Där fick vi jättefina resultat. Nästan nio av tio elever tyckte att innehållet på lektionen var väldigt bra, säger hon.

89 procent av eleverna uppgav att undervisningen var mycket bra och 84 procent ansåg att man hade lärt sig något nytt om socialtjänsten.

– Vi kommer att göra en utvärdering med rektorer, SO-lärare och elever under vårterminen 2024 och jag hoppas att vi får den här bilden bekräftad då, säger Hanna Nilsson.

Om man utgår från hur ”Soc för unga” tagits emot på bred front så är utsikterna goda. Enligt Marie Nyström och Hanna Nilsson har trösklarna under projektets uppstart varit låga, med ett motstånd som i princip varit obefintligt.

– När det kommer till både framtagande och implementering så har vi i princip inte stött på några utmaningar alls, vilket nästan känns konstigt att säga. En viktig framgångsfaktor tror jag har varit att det funnits ett beslut från två förvaltningsdirektörer, och att jag och Hanna som representanter för respektive förvaltning har fått styra det här tillsammans, säger Marie Nyström.

– Annars kan det vara svårt att som projektledare från bara en förvaltning att driva en sådan här sak ensam, särskilt i en så här stor kommun, fortsätter hon.

Soc för unga har också blivit en bit i ett större pussel, där kunskapsnivån om socialtjänsten

” När eleverna lämnar skolan ska det finnas vuxna i deras närhet som också har den här kunskapen. ”

inte bara höjts bland elever utan också bland vuxna.

– Utifrån det här materialet har jag och Marie gjort något av en utbildningsresa under vintern, där vi utbildat personal inom en rad olika professioner som på olika sätt arbetar med barn och ungdomar.

FÖRUTOM PERSONAL inom skolan, som exempelvis skolläda, SO-lärare och all elevhälsa, så omfattar det även fältassistenter på stan och fritidsgårdspersonal.

– Vi har nio fritidsgårdar i kommunen där all personal har utbildats. Utöver det arbetar vi med kultur- och fritid och idrottshallar där vi delat ut och satt upp affischer. Den röda tråden är att när eleverna lämnar skolan så ska det

finnas vuxna i deras närhet som också har den här kunskapen, säger Hanna Nilsson.

En del av materialet som både hon och Marie Nyström lyfter som särskilt viktigt utgörs av en checklista vid oro för elev. Den innehåller olika varningssignaler – skolfrånvaro, dålig aptit, trötthet, koncentrationssvårigheter, med mera – som vuxna kan väga mot ett barn eller ungdom om man känner oro.

– Den här checklisten är verkligen ett verktyg som kan användas av alla vuxna, oavsett vilken profession man har. Den kommer i grunden från barnrättsorganisationen Maskrosbarn och sedan har vi anpassat den efter de behov som vi har i vår kommun, säger Hanna Nilsson.

Vet ni om "Soc för unga" har spridit sig till andra kommuner?

– Ja, vi har blivit inbjudna att berätta om materialet och implementeringen i olika sammanhang. Vi ska ha ett möte med Socialstyrelsen och Skolverket framöver och berätta om materialet, och så är det flera kommuner som har hört av sig, säger Marie Nyström.

Vad är planen framåt för Haninge?

– Det första blir väl uppföljningen och se vad den visar, är det något vi behöver skruva på, vad finns det för önskemål och är det rimligt. Sedan finns det ju en plan att införa det här även på gymnasiet. Det kommer vi i så fall jobba fram under hösten 2024. ◀

KOMMENTAR:

Stadig grund men inte utan riskmoment

Soc för unga utformades och prövades först i Sollentuna. Forskaren Ylva Spånberger Weitz följde arbetet och är mestadels positiv. Men manar också till viss försiktighet.

TEXT TOMMY JOHANSSON

Ylva Spånberger Weitz
FOTO: PRIVAT

Det var från 2016 till 2021 som man i Sollentuna kommun tog fram, och arbetade med Soc för unga. FoU Nordväst bedrev följeforskning på projektet som leddes av Ylva Spånberger Weitz, lektor i socialt arbete vid Södertörns högskola.

– Resultatet visade tydligt att kunskapen om socialtjänsten generellt sett höjdes bland eleverna och att många tyckte att det var värdefull kunskap, säger hon.

Till skillnad från Haninge, där arbetet har organiserats via flera förvaltningar, drevs Soc för unga i Sollentuna främst av processledare på socialtjänsten och medarbetare på de skolor som deltog, totalt åtta. Där blev också utfallet ett annat.

– För socialtjänsten i Sollentuna var det svårt att få med sig skolorna i det här arbetet. Vissa har tagit det till sig men det är också ganska många som inte har hakat på, säger Ylva Spånberger Weitz.

Vad beror det på?

– De utmaningar som framför allt högstadielärarna lyfte var att det är svårt att få plats med allt i undervisningen.

Det är mycket annat som ska in, särskilt när det gäller samhällskunskapen.

Även om Ylva Spånberger Weitz lyfter Soc för unga som ett både gott, och effektivt exempel på kunskaps-höjande åtgärder så uppmanar hon samtidigt till viss försiktighet.

– Under de intervjuer som vi hade med elever så framkom det att de som haft en negativ bild av socialtjänsten fick en mer positiv inställning, och det är ju i grunden väldigt bra. Men samtidigt kan det finnas en risk att man i sin iver att vända den negativa bilden av socialtjänsten inte ger utrymme åt de kritiska rösterna, säger hon.

– För det finns ju också elever som har negativa upplevelser, och de behöver man se och lyssna på. Där behöver man vara vaksam. ◀

Rekrytering

Det är viktigt med en strukturerad rekrytering och utvärdering för att metoden ska fungera. Cecilia Bäck har lagt mycket tid på att samverka med bland annat vårdcentraler, ungdomsmottagningen, BUP, och socialtjänsten. De har även utvecklat en egen webbplats med anmälningsformulär.

DANSAR FÖRHÄLSA

På Angebergsgymnasiet i Uddevalla får unga med psykisk ohälsa dansa för att må bättre.

FOTO LINN BERGBRANT TEXT ELLE CARLSSON

Trygghet

Den största utmaningen enligt skolkuratorerna Cecilia Bäck är att få ungdomarna att gå till dansen även den där jättetuffa veckan och att hålla ut. Framgångsfaktorerna är tillit, relation och gemenskap. "Jag upplever att det finns en väldigt god trygghet mellan eleverna och oss dansledare".

Förankring

Innan arbetsdagen avslutas med dans är det dags för ett långt möte med elevhälso teamet. Allt hänger på att Cecilia Bäck och kollegorna får avsatt tid i sin tjänst för danskurserna. Cecilia Bäck upplever en väldigt god respons från skoll edningen. "I mitt uppdrag ingår att arbeta förebyggande och främjande."

Kostnadsfritt

Att kurserna är gratis tycker Cecilia Bäck är viktigt. I början på varje danspass bjuds gruppen även på fika. "Alla har inte råd med ett fritidsintresse i dag".

Eleverna kommer oftare till skolan

I en kravlös miljö kan deltagarna stärka sin egen självkänsla och samtidigt stötta varandra. Skolpersonalen leder gruppen och rekryterar också deltagarna, tjejer mellan 13–19 år med symptom på stress och psykisk ohälsa. Kuratorer och sköterskor blir viktiga nyckelpersoner som kan hitta målgruppen och öppna dörren in till dansen.

Projektet Dans för hälsa sjösattes under våren 2023 i Uddevalla. Elevhälsopersonal från både kommunal och privat skolverksamhet visade intresse, bland dem skolkuratorn Cecilia Bäck som arbetar på Agnebergsgymnasiet.

– Det finns en glädje i att nå ut på ett annat sätt än bara genom samtal, säger hon.

Sedan projektets start har hon upplevt en stor positiv förändring. Eleverna kommer oftare till skolan och mår bättre både fysiskt och psykiskt.

Enligt Folkhälsomyndigheten har andelen ungdomar mellan 13–15 år med psykosomatiska symptom fördubblats sedan mitten av 1980-talet. Det handlar om sömnsvårigheter, nedstämdhet, irritation, nervositet, huvudvärk, ont i magen, ont i ryggen och yrsel. Över hälften av alla 15-åriga flickor är drabbade, jämfört med en tredjedel av killarna.

Dans för hälsa startade som ett forskningsprojekt lett av Anna Duberg. Utöver att ha varit dansledare i många år har hon även en bakgrund som fysioterapeut inom barn- och ungdomspsykiatri. Konceptet finns nu i glesbygd och städer över hela landet. Även Norge, Danmark och Finland har anammat dansen.

Motivera

En viktig framgångsfaktor för just rekryteringen är motivationsarbetet. Förutom att elevhälsan träffar ungdomarna på hälsosamtal pratar de också om dansen ute i klassrummen. Ibland räcker det inte att fråga, utan man får "tjata lite", menar Cecilia Bäck.

Behöver inte vara dansare

Cecilia Bäck har dansat jazzdans från fyraårsåldern fram till studenten, och har även tävlingsdansat i bugg och rock'n'roll. Men du behöver inte vara utbildad dansare för att bli instruktör inom Dans för hälsa. Ett krav är däremot en grundutbildning inom vård eller pedagogik. Många skolsköterskor, sjukgymnaster och fysioterapeuter går utbildningen.

Kompisar

Skoleleven Jenny Nilsson har varit med och dansat ända sedan projektets start. Många dansstilar har avverkats, men favoriterna är hiphop och salsa. Jenny upplever att hon nu mår bättre både fysiskt och psykiskt. "Jag gillar hur vi alla blir kompisar, hur vi är mot varandra och respekterar varandra. Sen så älskar jag ju att dansa också."

Plats för olikheter

En oväntad effekt av dansen är att väldigt olika ungdomar möts, menar Cecilia Bäck. Allt ifrån de högpresterande med oerhört höga krav på sig själva, till de ensamma tjejerna som har det tufft med sociala kontakter och svårt pedagogiskt. "De träffar personer de aldrig skulle ha träffat annars och skapar sociala kontaktnät."

Spegla sig

Förutom Cecilia Bäck leder även skolsköterskorna Lena Elofsson från Norrskolan och den särskilda undervisningsgruppen Källan, samt Jennie Axelsson från Agnebergsgymnasiet gruppen. En dansövning som trion har introducerat är att spegla varandras rörelser där deltagarna turas om att leda.

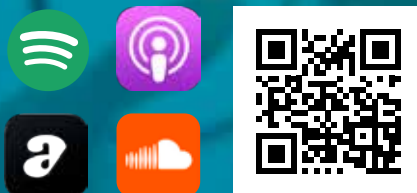
ANNONS

Lyssna på Socialtjänstpodden!

Podden för dig som är intresserad av
socialt arbete och socialpolitik.

Fredrik Hjulström, socialpolitisk chef på
Akademikerförbundet SSR, tar upp aktuella
och intressanta ämnen för socialtjänsten.

Du hittar poddarna där poddar finns – och på akademssr.se/podcasts

Akademikerförbundet SSR

CHRISTOFFER CARLSSON, lektor vid Kriminologiska institutionen, Stockholms universitet.

DE FLESTA KRIMINELLA KARRIÄRER ÄR KORTA

De flesta som begår brott gör det under en begränsad tid. Men ett fåtal lämnar aldrig skuggsidan. Vad beror det på? Kriminologen Christoffer Carlsson har följt 15 000 personer födda 1953 för att få reda på vilka faktorer som påverkar.

TEXT KARIN PERSSON

I forskningsprojektet The long view har forskare vid Stockholms universitet använt en enorm mängd data, från samtliga män och kvinnor födda 1953 i Stockholm, för att bland annat försöka förstå hur det kommer sig att vissa slutar att begå brott medan andra fortsätter.

Christoffer Carlsson som är docent i kriminologi vid kriminologiska institutionen på Stockholms universitet berättar att det handlar om närmare 15 000 personer, vars livsöden han och hans kollegor kunnat följa fram tills de fyllt 64 års ålder. Den långa uppföljningstiden, datans kvalitet och det breda urvalet gör studien i stort sett världsunik, menar han.

– Det finns tidigare studier med lång uppföljningstid men då har man oftast tittat på så kallat riskurval, alltså personer som har varit i kontakt med socialtjänsten, varit föremål för polisutredningar och så vidare. Här har vi i stället ett representativt urval. Det har gett oss möjlighet att undersöka vissa saker som annars är väldigt svåra att titta på.

I PROJEKTET VILLE han och hans kollegor utgå ifrån en rad dominerande teorier eller idéer inom kriminologin och se om det fanns stöd för dessa i

den tillgängliga datan. Stämmer det till exempel att en del människor är i princip kroniskt kriminella och kommer att fortsätta begå brott även på livets höst? Nja, visar en av studierna i projektet.

– Vi kunde se att även de mest brottsaktivas brottslighet sjunker med stigande ålder, säger Christoffer Carlsson.

Det beror delvis på det fysiska åldrandet, att kroppen blir för trött, menar han. I takt med att vårt konsekvenstänk utvecklas blir vi också mindre benägna att begå brott.

– Bland äldre ses brottslighet inte längre som ett lika tilltalande alternativ. Fördelarna man sett med det kriminella livet blir uppättna av alla negativa dimensioner som träder fram först med stigande ålder.

DEN STORA MAJORITETEN av dem som begår brott gör det några få gånger och under en begränsad tid. För dem är det inte särskilt dramatiskt att lämna det kriminella livet, menar Christoffer Carlsson.

– De har sett brottsligheten som något spännande eller kul, och när de slutar göra det så slutar de också att begå brott.

Bland dem som trots allt får långa kriminella karriärer är det vanligt att tidigt begå många och grova brott, i synnerhet narkotikabrott och

- ▶ våldsbrott, visar studien. Varaktigheten har förmodligen att göra med vilka mekanismer som ligger bakom brottsligheten. Vid generell brottslighet är miljö- och situationsfaktorer ofta avgörande, men när det gäller våldsbrott verkar också mer bestående personliga egenskaper spela stor roll.

” Vissa av vuxendebutanterna har en väldigt stor återfallsrisk. ”

– Vår slutsats är att våld tenderar att alstras av individfaktorer, som att man är impulsiv, spänningssökande och har låg självkontroll. Personer med hög brottsbenägenhet, som befinner sig i miljöer som ger näring åt den benägenheten, har en stor sannolikhet att fortsätta begå brott under lång tid. Men dessa personer är alltså ganska få.

EN ANNAN GÅNGSE idé inom kriminologin, som forskarna ville pröva, är att det är mycket sällsynt att människor börjar begå brott först i vuxenlivet. Detta visade sig inte heller stämma. Tvärtom står personer som begår sitt första brott efter 25 års ålder för en betydande del av den samlade brottsligheten.

– Vi pratar ofta om att brottslighet är ett ungdomsproblem, och det är det också i viss mån, men majoriteten av alla brott i Sverige begås av folk som är vuxna. Det beror förstås delvis på att vuxenperioden är så mycket längre än ungdomsperioden, men inte bara. När det gäller kvinnor sker debuten i vuxenlivet för en ganska stor andel.

Många av dem som är vuxna första gången de gör något brottsligt begår mindre grova brott. Återfallsrisken är generellt låg för gruppen. Det gäller dock inte alla.

– Ofta har man tänkt att man inte behöver bry sig så mycket om dem som debuterar i vuxenlivet. De ses inte som en del av det kriminalpolitiska problemet, det är inte dem Gunnar Strömmer

oroar sig för. Och visst, numerärt är de få, men vissa av vuxendebutanterna har väldigt stor återfallsrisk.

FORSKNINGSPROJEKTET baseras på människor födda 1953. Är resultaten applicerbara även på personer födda på 2000-talet?

– Ja. De har vuxit upp i en annan kontext när det gäller till exempel förekomsten av gängkriminalitet, men vi svarar bestämt att resultaten inte är irrelevanta bara för att de studerade personerna är födda för 70 år sedan. Tidigare forskning visar ganska genomgående att det ser väldigt likartat ut oavsett om man tittar på kohorter födda på 30-, 50-, 70- eller 90-talet.

Vägen ut ur kriminalitet verkar till exempel se ungefär likadan ut oavsett när man är född, berättar Christoffer Carlsson. Det behövs en vilja att sluta och någonting att kroka upp den viljan på – som studier, arbete, en flytt eller en bra behandling. Och så är alltså själva åldrandet en viktig framgångsfaktor för många när det gäller att lämna det kriminella livet bakom sig.

Christoffer Carlsson och hans kollegor kommer att fortsätta använda den stora datamängden för att bland annat undersöka hur negativa barnomsupplevelser kan ge utslag på olika områden senare i livet, som kriminalitet, arbetsmarknadsanknytning och beroendeproblematik.

– Vi vill vidga förståelsen för vad tidiga förhållanden gör med oss senare i livet. Jag ser brottslighet som en åldersspecifik manifestation av något som är mer underliggande. Ofta slutar man att begå brott men fortsätter att leva ett socialt marginaliserat liv. ◀

Forskningen i korthet: ◀

- I projektet "The long view: Criminal careers in a Swedish birth cohort to age 65" har forskare från Stockholms universitet utgått från data från cirka 15 000 personer födda i Stockholm 1953, för att undersöka bland annat varför de flesta lagöverträdare har relativt korta kriminella karriärer medan några få fortsätter att begå brott betydligt längre.
- Forskarna har studerat flera samtida kriminologiska frågeställningar, som huruvida vissa individer är mer benägna att begå brott eller om skillnader i kriminella karriärer främst kan förklaras av miljö- och situationsfaktorer.

Social integration gav bättre skolresultat för alla

När en mellanstor kommun blandade elever med olika bakgrund på sina låg- och mellanstadieskolor fick alla elever bättre resultat, enligt en ny studie. Men utan ett starkt socialt arbete hade det inte fungerat, berättar Stefan Lund, professor i pedagogik vid Stockholms universitet. TEXT TIM ANDERSSON

Vad handlar studien om?

– Den handlar om en mellanstor svensk kommun, som aktivt försöker att styra elevsammansättningen för att motverka skolsegregationens negativa effekter och skapa ökad likvärdighet i betygsresultaten. På den skola som hade sämst resultat, där det gick en hög andel barn med utländsk bakgrund och föräldrar utan erfarenhet av högre utbildning, var målpuppfyllelsen ungefär 50 procent. På skolan som presterade bäst, med i huvudsak barn från svensk medelklass, låg målpuppfyllelsen på runt 95 procent. För att komma till rätta med klyftan gjorde kommunen 2017 en omorganisation där tre F–6-skolor blev till två lågstadieskolor och en mellanstadieskola. Det innebär att alla elever någon gång under sin låg- och mellanstadietid måste byta till en skola utanför sitt närområde.

Hur gick du till väga?

– Jag bestämde mig för att följa en grupp elever som har gått den integrerade skolformen hela vägen från årskurs ett. Den artikel som vi nyligen fick publicerad baseras på intervjuer med elevernas lågstadielärare och kommundata över

årskurs 3-elevers resultat två år före och fyra år efter omorganisationen, samt ett sociogram som visar den sociala dynamiken i klassen.

Vilka är de viktigaste resultaten?

– Mest intressant är hur bra det har gått för den grupp som alltid gått den integrerade skolformen. Innan omorganisationen var det ungefär 50 procent av eleverna i årskurs 3 som klarade samtliga delprov i svenska som andra språk. I den grupp jag följde var det år 2021 74 procent. Dessutom hade eleverna fått nya kompisar: över hälften av eleverna leker på rasterna med någon med annan etnisk bakgrund. Något annat som är väldigt intressant med studien är att den visar hur avgörande värdegrundsarbetet var. Lärarna menar att deras arbete med den sociala biten, att få ihop gruppen av nya elever, var en viktig förutsättning för deras pedagogiska arbete med kunskap och lärande. Man arbetade väldigt intensivt med kamratstödande åtgärder, som "veckans kompis" och bordsplacering i matsalen, för att blanda upp gruppen. Vår slutsats är att man aldrig skulle ha nått resultaten utan den sociala inkluderingen – det sociala och det pedagogiska hänger ihop. **Var det något som överraskade dig?**

– Ja, det som överraskade mig mest var att det även gick bättre för de elever som har svenska som modersmål. Innan omorganisationen var det 86 procent som klarade

Stefan Lund.

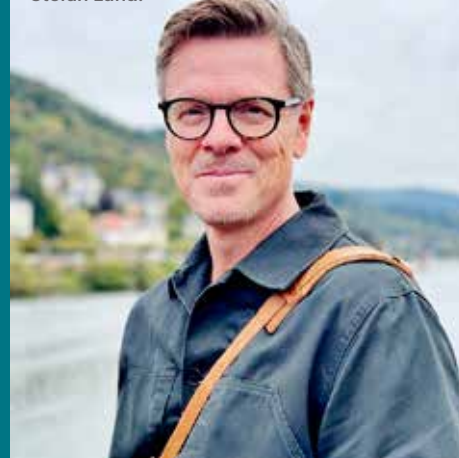

FOTO: PRIVAT

samtliga delprov i svenska, medan det i gruppen som jag följde var så många som 96 procent. Forskningen brukar annars visa att den här typen av insatser, om de följs av pedagogiska och socialt engagerade lärare, framför allt gynnar minoritetsgruppen, den som byter skola, medan resultaten för gruppen mottagande elever i statistisk mening inte påverkas alls. De här resultaten visar alltså något annat. Det går inte att dra några stora växlar på det, men det är intressant.

Vem bör ta del av studien?

– Lärare, skolledare, men naturligtvis också politiker, som har på sitt bord att hantera skolsegregationen. ◀

Läs mer aktuell forskning på [sacionomen.se!](#)

→ Stefan Lund

GÖR: Professor i pedagogik vid Stockholms universitet.

AKTUELL MED: Forskningsprojektet Att ta skolan i egna händer: Styrd skolintegration och social förändring.

FORSKNING I KORTHET

TEXT ANNIKA SJÖBERG FOTO GETTY IMAGES

Demenssjukas partners har svårt att se sina egna behov

ÄLDRE. De som lever med och vårdar en partner med demenssjukdom får mindre stöd av familj och lokalsamhället, och upplever situationen som mer negativ än andra anhängvårdare. Det visar Marcus Falk Johansson i sin avhandling.

Hur de upplever sin livssituation påverkas av ensamhet, känslor av fångenskap och den äktenskapliga relationen.

– Partners som blir anhängvårdare befinner sig i en unik situation som skiljer sig från andra anhöriga. Det är en komplex livs- och omsorgssituation där olika aspekter påverkar deras upplevelser bortom deras

partners ibland omfattande omsorgsbehov, säger Marcus Falk Johansson.

Vilket stöd de fick upplevdes som viktigt, men anhöriga tyckte inte nödvändigtvis att stödet till dem själva var viktigare än stödet till deras demenssjuka partner. Flera av dem hade också svårt att särskilja sina egna behov från partners.

Referens: Marcus Falk Johansson, For better and for worse, till death do us part – Support needs of persons caring for a co-habitant spouse or partner with dementia, 2023, Dalarnas universitet.

De flesta litar fortfarande på andra människor

TILLIT. Trots att många känner oro för samhällsutvecklingen, med skjutningar och sprängningar, så tycks tilliten till andra människor inte nämnvärt ha påverkats. Det visar en undersökning från SOM-institutet i Göteborg. Däremot uppger 93 procent av befolkningen i Sverige att de är ganska, eller mycket oroad för vilka konsekvenser detta får för samhället. 58 procent uppger att de är oroad för att närstående ska drabbas.

De som svarar att de är mycket oroad för skjutningar och sprängningar har en längre tillit till andra människor, i synnerhet de som uppfattas stå längre ifrån en själv. Studien ser också ett starkt samband mellan hög oro för våldsdåd och lägre tillit till människor med annan religiös eller kulturell bakgrund.

– Den höga oron riskerar att få människor att sluta sig och begränsa sin tillit till de grupper som är mest lika, eller nära, dem själva, säger Markus Sjöln, doktorand vid Uppsala universitet och ansvarig för studien.

Trots detta är Sverige fortfarande ett så kallat "höglitarland" enligt forskarna som arbetat med studien.

Referens: Ont krut förstås inte så lätt – mellanmänsklig tillit i en tid av skjutningar och sprängningar, 2023, Markus Sjöln, Uppsala universitet.

Socionomens och Akademikerns

PANELDEBATT I ALMEDALEN

Hur ska välfärds- brotten stoppas?

Miljarder rinner ut från välfärdssystemen och finansierar bland annat organiserad brottslighet. Hur ska det stoppas? Och hur mycket kontroller tål samhället?

Trängseln ökar på anstalterna – hur mår kriminalvården?

En historisk expansion pågår på landets fängelser. Antalet platser ska tredubblas på tio år. Vilka blir konsekvenserna för de intagna och för personalen? Och hur påverkas samhället?

Bland debattörerna:

Heike Erkers och Monica Engström från Akademikerförbundet SSR, David Brehm Sausdal, forskare vid Lunds universitet, Christina Kiernan, SKR, Per Eleblad, Utbetalningsmyndigheten, Jan Jönsson (L), Anna Wallentheim (S).

Plats: Campus Gotland

Tid: Tisdag 25 juni.

Socionomen

 Debatt

Barnrättsorganisationernas arbete med att **påverka system, strukturer och lagar fortskridet**, skriver nio organisationer som samlas på Barnrättstorget under årets Almedalsvecka.

”TROTS NYA LAGAR FALLER MÅNGA BARN OCH UNGA MELLAN STOLARNA”

Barn och unga är inte bara vår framtid, de är här och nu. Om vi inte säkerställer deras rättigheter och välbefinnande i dag, riskerar vi att skapa ett dysfunktionellt samhälle som undergräver de demokratiska värden vi har arbetat så hårt för. Historiskt sett har demokratin burits upp av ett starkt och aktivt civilsamhälle som har spelat en avgörande roll i att forma och utveckla vårt samhälle.

FÖRENINGAR OCH STIFTELSE bistår där samhället, landets ledning och myndigheter brister i sina uppdrag, genom att lyfta fram samhällsgrupper i behov av stöd och hjälp. De skapar samtalsforum och mötesplatser där medborgare kan sammanstråla för att tillsammans föra en dialog och påverka samhällsutvecklingen och beslutsfattare.

ETT SÅDANT FORUM är Barnrättstorget som årligen finns på plats under Almedalsveckan. Där samverkar barnrättsorganisationer varje sommar för att belysa kränkningar mot barns rättigheter, samtidigt som man främjar framtidstro genom att visa på lösningar och möjligheter för att säkerställa barns rätt till en trygg och jämlik uppväxt, där barns rättigheter respekteras och skyddas fullt ut. Trots att barnrättsfrågor aldrig varit starkare i teorin ser verkligheten annorlunda ut. Barnrättsorganisationerna som i år representerar Barnrättstorget arbetar med ett flertal av dessa brister som drabbar barn, såsom tvångsumgänge, sexuell

exploatering, vuxnas kriminalitet, missbruk och beroende, rätten till sin egen kropp och sexuella läggning, rättigheter för barn och unga med kommunikativa funktionsnedsättningar, rättslöshet för omhändertagna barn samt barns rätt till trygga och jämlika uppväxtvillkor.

LAGSTIFTNING, FÖREBYGGANDE arbete och stärkande insatser inom dessa områden haltar efter samhällsutvecklingen. Trots en rad nya direktiv och lagar faller många barn och unga mellan stolarna på grund av att vuxna inte fullgör sitt ansvar att säkerställa barns rätt till en trygg barndom. Regeringen har visat en ambition att åtgärda vissa av de brister som barnrättsorganisationerna lyfter fram, bland annat genom att införa en ny socialtjänstlag 2025.

Fokus ligger bland annat på att skapa en mer tillgänglig, kunskapsbaserad socialtjänst med stärkta insatser för individen, som därmed skapar en mer hållbar socialtjänst. Tyvärr ser vi återkommande att lagstiftning som skapats med goda intentioner för barn och unga förbises i landets myndighetsutövning.

Det behövs finnas en tydlig plan för implementering, tillräckligt med resurser och gedigen kompetens i dessa frågor, samt tydlig uppföljning.

EN POLITISK SIGNAL till barn och unga om hur viktiga deras rättigheter är vore att påvisa hur lagstiftning ska brukas och prioriteras inom landets myndighets- och domstolsväsen, en gång för alla. För att socialtjänstlagen som skapats med goda intentioner för barn och unga ska lyckas behöver barn vara delaktiga i alla beslut som berör dem.

Verklig förändring sker när man likt barnrättsorganisationer arbetar för en genomgående och långsiktig förändring i samhällets alla skikt, teori förankrad i praktiken hos individen, för barn och unga, hos barn och unga.

FÖR NY LAGSTIFTNING till trots – såsom Barnkonventionen och lex Lilla hjärtat – kvarstår många av de struktur- och samhällsproblem som legat till grund till dess uppkomst, och brist på implementering och bruk av dessa lagar är påtagliga. Barnrättsorganisationernas arbete med att påverka system, strukturer och lagar fortskrider för att övertyga makthavare att prioritera barns rättigheter, i grunden. Barn och unga har landets barnrättsorganisationer på sin sida, som outtröttligt arbetar för att upprätthålla

verklig demokrati där allas lika rätt till att få sin röst hörd och sina rättigheter tillgodosedda, ska vara en realitet – för alla barns bästa. ◀

Undertecknat:

- Emelie Crona, projektledare Arvsfondsprojektet Mellan två världar, Riksförbundet DHB.
- Alejandra Castaneda, kanslichef Buff Sverige.
- Birgitta Johansson, programchef Sverige Erikshjälpen.
- Mona Örjes, förbundsordförande Junis
- Sanam Gharaee, ordförande Lex Tintin.
- Melinda Jacobs, ordförande Lilla hjärtat vänförening.
- Frank Berglund, politiskt sakkunnig RFSU.
- Linnea Baksås Martinsson, Barnrättsjurist SOS Barnbyar.

➔ **VAD TYCKER DU? VILL DU SKRIVA REPLIK?**

Debattera vidare på vår facebook sida eller på LinkedIn. Vill du skriva en replik så skicka den till redaktionen@socionomen.se.

ANNONS

Träffa oss under Socionomdagarna i höst!

För 20:e gången!

För 20:e gången i ordningen arrangerar **Akademikerförbundet SSR** Sveriges största samlingsplats för socionomer. Vi bjuder in dig till socialpolitikens Almedalsvecka – en arena för diskussion om hur socialt arbete ska utvecklas och vilka problem vi står inför.

12-13 november 2024
Älvsjömässan, Stockholm

Akademikerförbundet SSR

Sett, läst, hört

Inblick i en polis vardag

SKÖNLITTERATUR

Spaningsledaren i Rinkeby. Min kamp mot gängvåldet

Mats Lindström, Fredrik Sjöshult
Forum

Få personer har större insyn i Stockholms gängkriminella värld än polisen Mats Lindström. I över 20 år har han jobbat som spaningsledare i stadens mest våldsutsatta områden med fokus på det grova skjutvapenvåldet. Nu berättar han om sina erfarenheter i boken "Spaningsledaren i Rinkeby", skriven tillsammans med Expressen-journalisten Fredrik Sjöshult.

För dem som vill söka förstå den större bilden av svensk gängkriminalitet är boken en oundgänglig pusselbit, och ett komplement till mycket av det som redan skrivits. Den bidrar med ett polisiärt perspektiv som hittills mest har skymtats i passager i andra böcker.

Boken lutar sig mot ett digert källmaterial av förundersökningar och domar, där läsaren får en unik insyn i svenskt polisarbete. Men det är genom Mats Lindströms röst som närheten till ämnet uppstår. Vi tas med under spanings-

arbeten och får följa med i möten med tungt kriminella aktörer.

Det ges också utrymme till delar som kanske inte fått samma uppmärksamhet tidigare, som vikten av att hänga med i de många kodord och nya uttryck som kriminella använder. På detaljnivå är det också spännande att få veta just hur kaosartat en spaningsledares kontor kan te sig.

Tim Andersson

Glöm aldrig Tintin. En sann berättelse

Sanam Gharaee,
Sofia Rutbäck Eriksson
Lind & Co

"Det kommer gå bra". Det var det sista Sanam Gharaee sa till sin åttaårige son Tintin innan han åkte för att träffa sin pappa i början av januari 2023. Innan hade hon väddat om att pappan inte skulle få träffa sonen oövervakad. Några timmar senare hittades Tintin död i pappans lägenhet.

Frågan om umgängesrätt har varit flitigt debatterad. Flera aktörer, har pekat på de risker som finns när barn ska ha umgänge med våldsamma föräldrar. Fallet Tintin visar dess yttersta konsekvens.

I sin bok "Glöm aldrig Tintin. En sann berättelse" berättar nu Sanam Gharaee sin historia – om kampen för sin sons säkerhet, om att stängas mot det svenska rättssamhället och förlora, och om att mista det allra käraste trots att man gjort allt.

Det här är en både vacker och smärtsam läsoplevelse. Vacker därför att kärleken till sonen är omisskännlig, smärtsam då den tas in i ett fruktansvärt sammanhang. Den uppenbara frågan blir såklart: Hur kunde det här få hända?

Tim Andersson

FOTO: KLARA G

TEATER: INSTRUCTIONS FOR A TEENAGE ARMAGEDDON

Hur tar vi oss igenom det kaos som tonåren kan vara? I den här monologen beskriver trettonåriga Eileen sin familj, kompisar och möjliga kärleksobjekt för publiken. Efter utsålda hus i London är det dags för den svenska översättningen att åka på Riksteaterturné. Höstens spelschema finns på riksteatern.se

Sommarens socionomfilmer!

Text: Fredrik Söderlund

1 I dina händer

Skickliga regissören Anna Zackrisson, som bland annat har gjort *Vår tid* är nu, ligger bakom denna miniserie i fem delar. Bästa vännerna Dogge och Billy är offer för gängkriminaliteten i förorten. När Billy plötsligt blir skjuten börjar jakten på sanningen där vi får ett växelspel mellan polisen och de kriminella. Dogge placeras på Sis-hem, medan våldet runt omkring honom eskalerar. Hela skådespelarensamblen imponerar i detta tvärsnitt för hur livet kan se ut för ungdomsbrottslingar i dag. *I dina händer* är ett gripande, socialrealistiskt porträtt som vägrar att använda skyggglappar.

Visas på Netflix

2 Röd himmel

Titeln syftar på de härjande skogsbränderna som kommer att få en avgörande roll i detta psykologiska kammerspel. Fyra personer samlas i ett sommarhus där två av dem kommer för att jobba på sina författar- och konstprojekt. De andra två är där sedan innan och ett socialt spel börjar ta form. *Röd himmel* är en krypande karaktärsstudie där sociala koder och missnöje skapar förvirring. Välrenommerade tyska regissören Christian Petzold har gjort ännu ett intressant drama som tar ut svängarna och överraskar.

Premiär 12 juli (Njutafilms)

3 Låt mig gå

Sömmerskan Claudine bor med sin rullstolsbundna son i en sömning bergsby. Hon försöker göra allt för att livet ska gå ihop för dem. En dag i veckan flyr Claudine vardagen och tar tåget till ett hotell där hon har sex med främmande män som är på genomresa.

Handlingen är smått bisarr, men visar sig till slut vara oerhört rörande. Svidande vackra bilder från de schweiziska alperna ramar in denna bitterljuva, meditativa och samtidigt kraftfulla film. Flera scener har en nästan hypnotisk kvalitet och Jeanne Balibar är lysande i huvudrollen.

Premiär 19 juli (Njutafilms)

”Evy är död”

Hon somnade in på Örnsköldsviks sjukhus. Vi vakade vid dödsbädden hennes sista vecka. Vi fick gråta, prata minnen, hålla hand.

Evy bodde i den lilla byn Kärrsjö i de ångermanländska skogarna. Där bodde också hennes bröder, hennes syster, hennes kusiner, hennes kusinbarn, hennes tremänningar och fyrmänningar och andra släktingar som jag har glömt vad dom kallas. Evys släkt har bott i Kärrsjö sen 1300-talet. Det står i en bok som någons mosters faster har släktforskat fram.

EVY VAR EN SAMLARE. Evys vardagsrum beboddes av ett oändligt antal porslinsljusstakar, porslinstomtar och porslinslefanter. I köket kunde man välja mellan arton sorters glas och tjugotre sorters tallrikar. Och ville man fördjupa sig i Bosse Högbergs och Anita Lindbloms stormiga äktenskap fanns det travar med hundratals veckotidningar från 60-talet.

Evy var också en matmormor. Vi brukade plocka hjortron och koka sylt tillsammans. Och baka tunnbröd. Till middag blev det ofta hjortstek med den där överjordiskt goda såsen.

EVY VAR MIN SVÄRMOR, min sambos mamma och min dotters mormor. Det känns lite konstigt att skriva men Evy dog i rätt ögonblick. Hon var 86 år och hade precis börjat bli dement och det hade pratats om att så småningom

FOTO: CC

Uje Brandelius

musiker, skådespelare
och författare.

försöka hitta ett demensboende. Nu slapp hon det.

Jag tänker ibland att det värsta som kan hända en människa är att förlora minnet. Att bli en kropp utan själ. Men tänk om det är tvärtom. Att det värsta inte är att glömma allt. Att det värsta är att minnas allt.

Jag tänker att naturen har gett oss ett halvbra minne av en orsak. Om alla hade ett osvikligt minne så skulle formuleringar som ”vi brukade alltid göra pinnbröd på stranden” plötsligt vara omöjliga att använda eftersom alla vet att det hände 5 gånger mellan 1987 och 2004.

Vår förmåga att känna nostalgi skulle också försvinna. Nostalgi är en känsla som framkallas av vårt halvbra minne. Vi minns det glada, ljusa och roliga och längtar tillbaks till det. Vi har glömt det ledsna, mörka och trista.

Men det allra sämsta med ett superminne skulle vara att all magi försvann.

Livet skulle bli som att ha sex på en brits med operationsbelysning och en expertkommentator som håller koll på antal ställningar.

Att komma ihåg saker exakt som de var är jättebra i en domstol, ett terapisaamtal eller under en intervju med socialen om den där pappan som slagit sitt barn vid ”upprepade” tillfällen. Men som livslång ledsagare skulle millimeterminne vara rätt värdelöst.

Med ett halvbra minne blir livet ogreppbart, oändligt, överblickbart, både framåt och bakåt. Med ett superminne så rymts livet i en skolåda.

NÄR JAG SKRIVER det här sitter jag i Evys hus. Min sambo och hennes systrar är i köket och fixar med blommorna och smörgåstårtan som blivit över från begravningen.

Jag går ner till vardagsrummet och räknar porslinslefanterna. Dom är tre stycken. Hittar sexton veckotidningar, varav fyra från sextioalet. Varav en har en artikel om Bosse och Anita.

Och när jag tänker efter så blev det nog bara att jag följde med Evy och plockade hjortron en gång. Ett av mina värsta myggminnen.

DET BÖRJAR BLI SENT. Men det märks inte för vi är Ångermanland och det är sommar. Natten är ljus. Jag går och lägger mig. Innan jag somnar så bladdrar jag lite i den där släktforskningsboken. Läser att den första i Evys släkt som bosatte sig i byn kom hit på 1500-talet. Ändå rätt länge sen. ◀

→ FLER KRÖNIKOR: HITTAR DU PÅ SOCIONOMEN.SE

Det är hoppfullt att vi har makt att hjälpa
**FRIDA JOHANSSON
METSO**

”Sverige har blivit ett
fängelseland i stil med USA”
SVEN-ERIC LIEDMAN

”Tänk om jag fått vård
på ett hvb-hem där jag
fick vara mig själv?”
LO THORNBORG

NÄSTA NUMMER

MENTALISERING

Förmågan till mentalisering är avgörande för våra relationer. Men vad gör att vissa barn inte utvecklar denna förmåga?

I din brevlåda den **12 september.**

nytida

Vi gör världen lite bättre, en människa i taget

Nytida ger stöd till barn, unga, vuxna och familjer inom både funktionsnedsättning och psykosocial problematik. Vi finns här för dig, med över 460 verksamheter runt om i landet.

Läs mer om oss på nytida.se